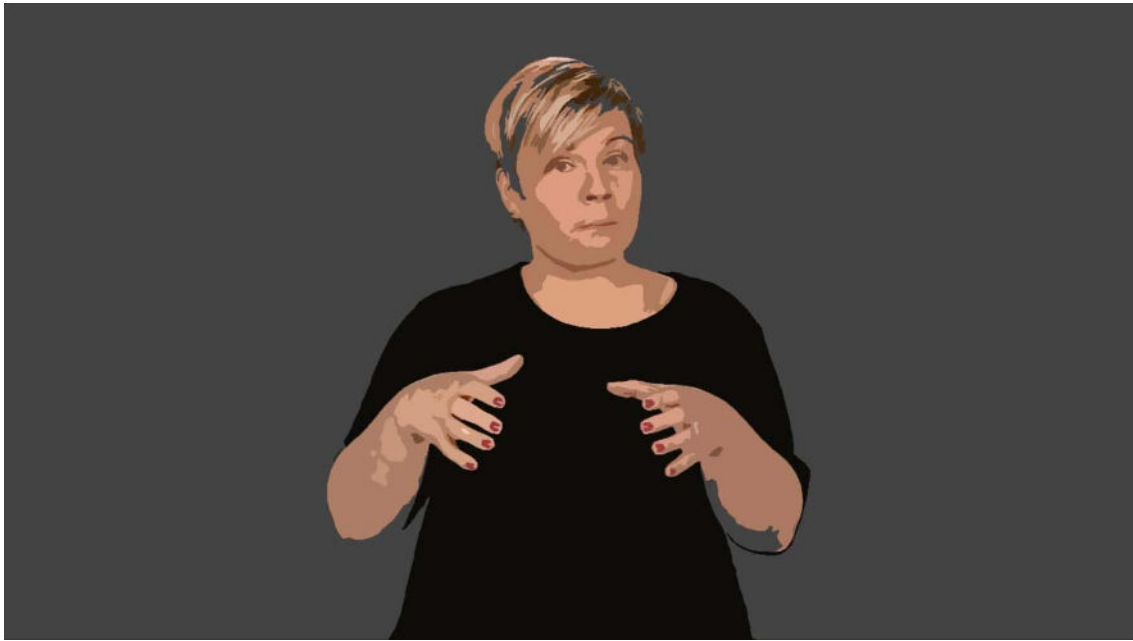

Kurkistus korpuksiin ja kieltoilmauksiin

Tutustumispaketti korpusten
hyödyntämiseen viittomakieli
äidinkielenä -opetuksessa

Kuurojen Liitto ry
2016

versio 2, päivitetty 19.12.2017

Toteutus ja julkaisija: Kuurojen Liitto ry 2016

Versio 2 joulukuu 2017: verkkolinkit päivitetty

Käsikirjoitus: Niina Lappalainen

Viittomakielinen käännös ja toimitus: Päivi Mäntylä

Kielenhuolto: Pia Taalas ja Leena Savolainen

Videoiden kuvaus: Harry Malmelin

Viittomakielisen version editointi: Mikko Palo, Mediapalo

Still-kuvat studiosta: Onni Seppänen

Julkaisun tekemistä on tukenut Koneen Säätiö.

[Video](#)

Tähän julkaisuun voit viitata näin:

Lappalainen Niina ja Mäntylä Päivi 2016. Kurkistus korpuksiin ja kieltoilmauksiin. Tutustumispaketti korpusten hyödyntämiseen viittomakieli äidinkielenä -opetuksessa. Kuurojen Liitto ry, Helsinki 2016.

Tekijätiimi studiokuvausten tauolla.

Kurkistus korpuksiin ja kieltoilmauksiin

Tutustumispaketti korpusten hyödyntämiseen viittomakieli äidinkielenä -opetuksessa

[Video](#)

Tämän paketin tarkoitus on tutustuttaa sinut korpuksiin ja niiden hyödyntämiseen kielen opiskelussa. Alussa kerromme korpuksista yleisesti, muun muassa siitä miten ja miksi sellaisia tehdään. Seuraavassa osassa perehdytään yhteen kielen ilmiöön, kielteisten lauseiden ilmaisemiseen. Mitä tapoja suomalaisessa viittomakielessä on kiellon muodostamiseen? Lopuksi saat itse tutkia korpusta kieltolauseiden näkökulmasta. Tähän on suunniteltu tehtäviä avuksi.

Tämä paketti on kaksikielinen, mutta aivan kaikkea ei ole ilmaistu molemmilla kielillä. Viittomakielinen ja suomenkielinen materiaali on kuitenkin otsikoitu samalla tavoin.

Kuvaketta klikkaamalla pääset katselemaan viittomakielistä versiota, joka aukeaa erilliseen selainikkunaan.

Lisämateriaalin ja linkit tunnistat tästä kuvasta.

Tervetuloa mukaan!

Ohjeita käyttäjälle:

Kun tässä tekstissä sanan ympärille on laitettu '-merkit (esimerkiksi 'loppu'), sillä viitataan viittoman merkitykseen. Kuten tiedätkin, sama merkitys voidaan suomalaisessa viittomakielessä usein ilmaista monella eri viittomalla.

Suomalaisen viittomakielen viittomiin viitattaessa käytetään suuraakkosia, esimerkiksi viittoma TYTTÖ.

Suvi-verkkosanakirjan viittomiin viitataan viittoma-artikkelien numeroilla. Hae artikkeleja Suvin suomenkielisellä haulla kirjoittamalla numero hakukenttään. Haku tunnistaa vain kolmi- ja nelinumeroiset luvut. Yksi- ja kaksinumeroisia artikkeleja voit etsiä hakemalla sitä Viittomaluettelon kautta. Valitse siis Viittomaluettelot -> Kaikki (valitse lajittelutavaksi Artikkelit). Näin artikkelit näkyvät numerojärjestyksessä ja voit selata niitä. Kaikkia tässä materiaalissa olevia viittomia ei vielä löydy Suvista.

Sisällysluettelo

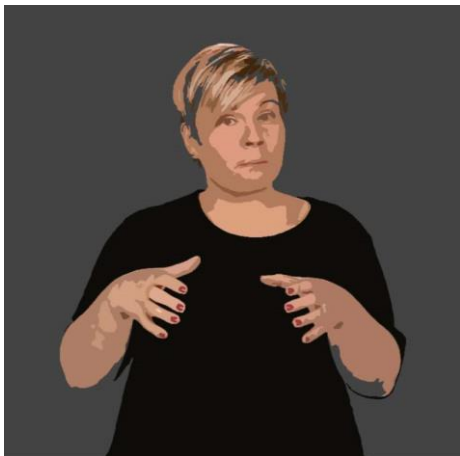
1. Mitä korpuksat ovat ja kuinka niitä käytetään?	5
1.1 Korpuksat pähkinänkuoressa.....	5
1.2 Mitä on annotointi?	7
1.3 Glossi ja id-glossi?	10
1.4 Millainen aineisto Kipo on?	12
2. Myönteiset ja kielteiset lauseet.....	14
3. Miten suomalaisessa viittomakielessä muodostetaan kielteisiä lauseita?	16
3.1. Pään pudistelu- ja kääntöliikkeet	16
3.2 Kasvojen ja suun liikkeet ja asennot	17
3.3 Viittomia, joilla ilmaistaan kielteisyyttä	17
3.3.1 Verbaaliviittomat, joissa on kieltoa ilmaiseva johdin.....	18
3.3.2 Kieltomuotoiset verbaaliviittomat	19
3.3.3 Muut kieltoa ilmaisevat viittomat	21
3.4 Kielteisistä lauseista vielä sananen.....	23
4. Sanasto	24
5. Lähteet	28
6. Tehtäviä	31
Tehtävä 1: Tutustu korpukseen liittyvien ohjelmien käyttöön: ELAN	32
Tehtävä 2: Tutustu korpuksen selaamiseen ja hakujen tekemiseen Kielipankin LAT-palvelussa.....	35
Tehtävä 3: Tarkkaile kielteisiä lauseita somessa ja muussa mediassa	37
Tehtävä 4: Etsi korpuksesta viittomat, joissa on +NEG-johdin	38
Tehtävä 5: Etsi korpuksesta kieltomuotoisia verbaaliviittomia.....	42
Tehtävä 6: Rengasta kielteiset lauseet piirtämällä.....	44
Tehtävä 7: Merkitse kielteiset lauseet tekstittämällä.....	49
Tehtävä 8: Kielteisestä myönteinen.....	51
Tehtävä 9: Etsi kielteisiä lauseita korpuksesta	52

I. Mitä korpuksset ovat ja kuinka niitä käytetään?

I.1 Korpukset pähkinänkuoressa

[Video](#)

Korpuksella tarkoitetaan valittua joukkoa tietyn kielen tekstejä tai nauhoituksia, joihin on lisätty systemaattisia kielitieteellisiä merkintöjä.

Aineistot voivat olla viitottua, puhuttua tai kirjoitettua kieltä. Tekstit ja nauhoitukset voivat olla poimittuja aidoista tilanteista tai ne voivat olla erityisesti korpusta varten tuotettuja. Viittomakielen korpuksissa aineisto on viitottua, videolle tallennettua materiaalia. Puhutun kielen korpuksissa voi olla kirjoitettua tekstiä, äänitettyä puhetta tai joskus myös videoitua materiaalia. Valittu materiaali kootaan yhteen paikkaan ja näin

siitä muodostuu korpuksen aineisto.

Korpusten kaikki aineisto on koodattu kielitieteellisesti, jotta niistä voidaan tehdä hakuja. Aineiston koodaamista sanotaan myös annotoinniksi. Tällä tarkoitetaan aineiston johdonmukaista merkintää, vaikkapa viittomien, lauseen rajojen tai pään liikkeiden osalta. Nykytekniikka tarjoaa tähän erilaisia vaihtoehtoja. Monien viittomakielten korpusten annotointiin ja valmiin aineiston selaamiseen käytetään ELAN-ohjelmaa.

Viittomakielistä aineistoa merkitään useimmiten glossaamalla. Glossaus tarkoittaa, että viittoma saa kirjoitetun nimen. Glossit kirjoitetaan aina isoilla kirjaimilla, jotta ne erottuvat muusta tekstistä. Esimerkiksi Suvi-verkkosanakirjan viittoma-artikkelin 211 viittomalle voi antaa glossiksi KOULU.

Korpuksia käytetään, kun halutaan tutkia kielen käyttöä. Ei sitä, mikä olisi erityisen oikeaa tai toivottavaa kielenkäyttöä, vaan nimenomaan ihan tavanomaista kielen käyttöä sellaisena kuin se luontevasti esiintyy. Korpuksesta voi etsiä vaikkapa kaikki ne kohdat, joissa tiettyä viittomaa käytetään ja vertailla löytämiänsä käyttötapoja keskenään. Hakuja voi myös tehdä esimerkiksi kahta samaa asiaa tarkoittavasta viittomasta ja havainnoida niiden erilaista käyttöä.

Kuurojen Liiton julkaisema Kipo-korpus on kaikkien käytettävissä, niin koululaisten, opiskelijoiden, tutkijoiden, tulkkien, opettajien kuin kenen tahansa kielestä kiinnostuneiden. Korpuksen käyttö on ilmaista kaikille. Korpusta voi käyttää kielen tutkimuksessa, jolloin tutkijan ei tarvitse kerätä ensin tutkimusaineistoa.

Äidinkielen opiskelussa korpusta voi käyttää oman kieli-intuition apuna hankalissa tilanteissa. Viittomakieli vieraana kielenä opiskeluun korpus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kieltä niin viittoma- kuin lausetasollakin. Kuka vain kielestä kiinnostunut voi huvikseen etsiä viittomia ja kokeilla vaikka viittoa saman sisällön toisin. Korpuksen käyttömahdollisuudet ovat todella laajat.

Linkit

Korpustyötä viittomakielten parissa on tehty useissa maissa. Alla on tarjolla linkkejä eri maiden korpushankkeiden viitottuun tiedotusmateriaaliin. Osa niistä on viitottu kansallisilla viittomakielillä, osa kansainvälisellä viittomisella.

Myös Jyväskylän yliopistossa tehdään korpustyötä. Alta voit katsoa videon, jossa projektitutkija Juhana Salonen esittelee heidän työtään.

Suomalainen viittomakieli

Lyhyet esittelyvideot korpustyöstä Kuurojen Liiton nettisivulta [video](#) ja [video](#)

Kuurojen Liiton ja Humakin korpushanke 2013-2015

Sanna Ala-Sippola kertoo korpuksen tekemisestä ja käyttömahdollisuuksista [Video](#)

Lisätietoa Jyväskylän yliopiston korpusaineistoista

Myös Jyväskylän yliopistossa tehdään korpustyötä. Meneillään on Suomen viittomakielen korpusprojekti, jossa tuotettua aineistoa hyödynnetään ProGram-tutkimusprojektissa. Osa materiaalista on julkaistu Kielipankissa. Tästä voit katsoa videon, jossa projektitutkija Juhana Salonen esittelee heidän työtään.

<https://www.youtube.com/watch?v=XMfGTNanR0>

Muiden maiden korpuksista

Belgia

Video on Belgian ranskankielisen alueen viittomakielellä, kesto 05:30

<http://www.corpus-lsfb.be/article.php?articleId=1>

Saksa

Video on saksalaisella viittomakielellä, tekstitys englanniksi, kesto 04:40

<http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus/index.php/documents.html>

Samasta hankkeesta on myös lyhyt video kansainvälisellä viittomisella, kesto 01:25

<http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus/>

Puola

Lyhyt korpushankkeen esittely puolalaisella viittomakielellä, kesto 01:25

<http://www.plm.uw.edu.pl/en/node/241>

Hollanti

Lyhyt esittely hollantilaisen viittomakielen korpushankkeesta, kesto 2 min, ei avaudu Explorer-selaimella

<http://www.ru.nl/corpusngt/>

Iso-Britannia

Korpushankkeen esittely brittiläisellä viittomakielellä, kesto 02:29

<http://www.bslcorpusproject.org/>

Luento: What is A Sign Language 'Corpus'?

Viittomakielten tutkija Adam Schembrin luento viittomakielten korpuksista BSL:llä, katso videon kohta 00:12:57–01:14:32

<https://www.youtube.com/watch?v=nQuiiCUFH0o>

1.2 Mitä on annotointi?

[Video](#)

Jotta korpuksesta voisi tehdä erilaisia hakuja, aineisto on ensin käytävä läpi ja siihen on merkittävä kaikki ne asiat, joita halutaan hakea. Tätä sanotaan annotoinniksi. Merkinnot voivat liittyä viittomien nimeämiseen, jonkin kieliopillisen piirteen merkitsemiseen tai vaikkapa pään liikkeisiin.

Annotoinnissa on tärkeää edetä systemaattisesti, eli siten, että tietty viittoma tai piirre merkitään aina samalla tavalla. Tämä vaatii monen asian ratkaisemista ennalta ja tehdyt ratkaisut tulee myös dokumentoida. Näin syntyy eräänlainen annotointikoodien purkuopas tai annotoinnin käsikirja.

Kipo-korpusta on annotoitu käyttäen ELAN-nimistä ohjelmaa, joka on ilmainen ja vapaasti ladattavissa. ELANissa tehdyt merkinnot kytkeytyvät videon aikakoodiin ja niinpä, kun video etenee, kaikki tiettyä kohtaa koskevat merkinnot ovat aina näkyvillä täsmälleen oikeaan aikaan. Omia annotointeja voi tehdä ”puhtaalta pöydältä”, valmiisiin pohjiin tai vaikkapa lisätä omia annotointirivejä olemassa olevien lomaan.

id-glossi_oikea

Nr	Annotation	Begin Time	End Time	Duration
99	lv/TUKEA	00:00:58.212	00:00:59.572	00:00:01.360
100	os:lpouju	00:00:59.612	00:01:00.052	00:00:00.440
101	MYÖS	00:01:00.092	00:01:00.412	00:00:00.320
102	os	00:01:00.452	00:01:00.572	00:00:00.120
103	VAIKUTTA	00:01:00.612	00:01:01.132	00:00:00.520
104	IHMINE	00:01:01.172	00:01:01.572	00:00:00.400
105	OIKEA(kkät)	00:01:01.612	00:01:02.172	00:00:00.560
106	VAHVA	00:01:02.212	00:01:03.132	00:00:00.920
107	EDISTY	00:01:03.172	00:01:03.772	00:00:00.600
108	os:lpouju	00:01:04.098	00:01:05.018	00:00:00.920
109	ASIA	00:01:05.052	00:01:05.532	00:00:00.480
110	VAIKUTTA	00:01:05.572	00:01:06.332	00:00:00.760
111	os_OMA:1	00:01:06.360	00:01:06.960	00:00:00.600
112	VIITTOMAKIELI	00:01:07.040	00:01:07.320	00:00:00.280
113	KÄYTTÄ	00:01:07.360	00:01:07.600	00:00:00.240
114	YKSILÖ:1	00:01:07.640	00:01:08.040	00:00:00.400

id-glossi_oikea [514]

id-glossi_vasen [351]

kommentit_yleinen [81]

käännös_viitotusta [39]

kommentit_käännös_viitotusta [0]

alkuperäisteksti [1]

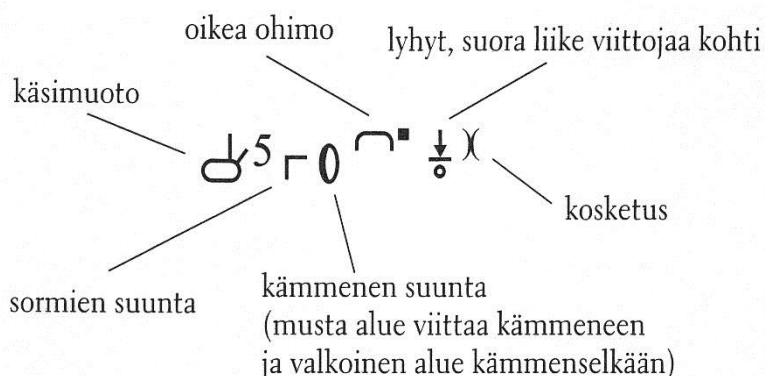
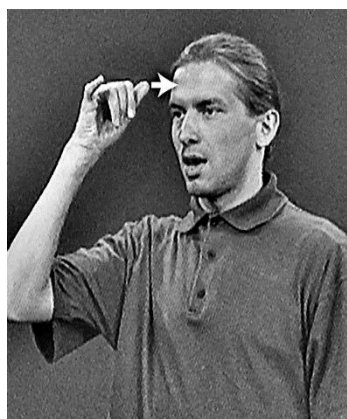
Tämän lisäksi ohjelma vaikuttaa myös ihmisoikeuksien parempaan toteutumiseen.

en tutkimuskeskus, tulkeja kouluttavat oppilaitokset, Jyväskylän yliopisto ja muut yliopistot sekä kuurojen koulut, ovat olleet mukana viittomakielen

Näkymä ELAN-ohjelmasta. Kipo-korpuksessa viittomaa koskevia merkintöjä on riveillä id-glossi_oikea, id-glossi_vasen ja kommentit_yleinen. Suomenkielistä käännöstä koskevaa tietoa on riveillä käännös_viitotusta ja kommentit_käännös_viitotusta. Oma rivinsä on varattu alkuperäistekstille.

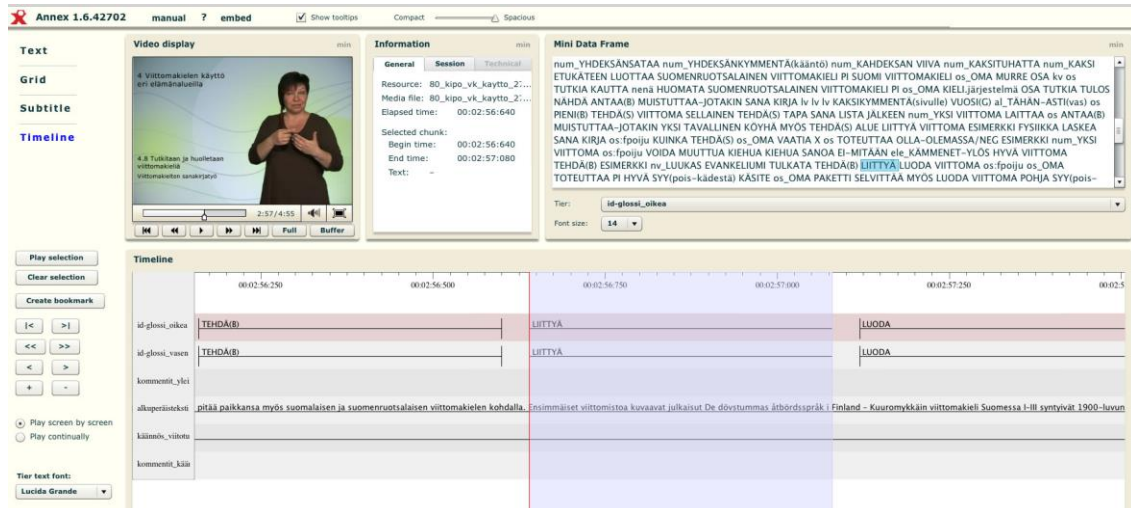
Annotointityössä yhdelle riville tehdään vain yhtä asiaa koskevia merkintöjä. Yhdellä rivillä voi olla merkintä viittomasta, toisella huomioita sen muodosta ja kolmannella käännös suomeksi. Oman rivinsä voivat saada pään liikkeisiin tai viittoman käyttöön liittyvät havainnot. Kultakin riviltä voidaan sitten etsiä tietoa joko erikseen vain yhtä riviä koskien tai niiden tietoja yhdistäen.

Koska suomalaisella viittomakielellä ei ole vakiintunutta kirjoitusasua, merkinnät tehdään useimmiten suomen kielellä. Esimerkiksi saksalaisen viittomakielen korpuksessa viittoman perusmuoto on annotoitu myös viittomakielen kirjoittamiseen kehitetyllä HamnoSys-kirjoitusjärjestelmää. Alla olevassa kuvassa on kirjoitettu HamNoSys-merkein viittoma LEHMÄ.

Stillkuvassa kuvattu viittoma LEHMÄ HamNoSys-kirjoitusjärjestelmällä kirjoitettuna. Kirjoituksessa käytetyt merkit on selitetty suomeksi.

Jos korpusta haluaa selata lataamatta ELAN-ohjelmaa itselleen, se on mahdollista Kielipankin kautta tarjolla olevalla, LAT-työkaluihin kuuluvalla Annex-katselusovelluksella. Aineiston käyttömahdollisuudet ovat Annexissa rajatummalla kuin ELANissa, eikä Annexissa voi tehdä omia merkintöjä tiedostoon.

Annex-katselusovelluksessa videoita voi selailla, mutta toiminnot ovat ELAN-ohjelman tarjoamia rajatummalla: katseltavaksi voi valita vain kohtia, joissa on annotointia, hidastukset eivät ole mahdollisia, ja omia annotointeja ei voi tehdä.

Linkit

Kielipankin tekstitetty ELAN-video:

Videolla selvitetään lyhyesti miten ELAN-ohjelma toimii.

Video on tekstitetty ja puhuttu suomeksi. Tekstityksen saat päälle ruudun oikeasta alalaidasta. Kesto: 14:32

https://www.youtube.com/watch?v=_Ukb7Lfcpvw

ELAN-ohjelmasta hollantilaisella viittomakielellä. Kesto 03:19

<http://www.gebareinzicht.nl/termview/53>

Annotoinnista hollantilaisella viittomakielellä. Kesto 01:50

<http://www.gebareinzicht.nl/termview/50>

1.3 Glossi ja id-glossi?

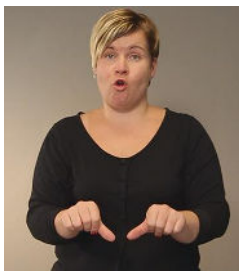

[Video](#)

Glossaamisella tarkoitetaan viittomien nimikoimista. Arjessa olet varmasti joskus törmännyt tarpeeseen kirjoittaa viittomakielestä muistiinpanoja ja sitten käyttänyt siihen glosseja. Vaikkapa näin: SINÄ OSATA TÄMÄ ASIA. Näiden tuona hetkenä mieleen tulevien sanojen avulla voit tehdä muistiinpanot vaikka runoa tai esitelmää varten. Kielen tutkimuksessa tarvitaan kuitenkin toisenlaista tapaa.

Korpuksen koostamisessa systemaattisuus, eli se, että aina toimitaan samalla tavalla, on erittäin tärkeää ja siksi Kipo-korpuksen tekemiseen valittiin id-glossaus-menetelmä. Id-glossaus tarkoittaa viittomien nimikointia siten, että jokainen viittoma yhdistetään sen perusmuotoon viittomakielen sanakirjassa ja merkitään yksilöllisellä koodilla, id-glossilla. Id-glossiksi valitaan suomen kielen sana, joka parhaiten nimeää viittoman ja samalla myös erottaa sen myös muista viittomista.

Esimerkkinä voimme käyttää viittomaa, joka tarkoittaa 'huono', 'paha' ja 'väärä'. Tämän viittoman id-glossiksi on valittu suomen kielen sana VÄÄRÄ (Suvi 583). Korpuksessa tätä id-glossia käytetään kaikissa viittoman merkityksissä, eikä vain silloin kun viittoma tarkoittaa 'väärä'. Id-glossi HUONO on annettu viittomalle, joka tuotetaan kahdella kädellä, joista peukalot ovat ojentuneina ja jossa kädet tekevät yhtäaikaista liikettä alaspäin ([linkki](#)).

Id-glossien käyttäminen mahdollistaa sen, että korpuksesta voi hakea kaikki VÄÄRÄ- tai HUONO-viittoman esiintymät. Tämän jälkeen voi vertailla millaisten viittomien yhteydessä niitä käytetään tai esiintyvätkö ne joskus samassa lauseessa.

Joskus glossiksi sopivat sanat tuntuvat loppuvan kesken ja samaa suomen kielen sanaa joudutaan käyttämään usean viittoman glossina. Tällöin sanan perään liitetään jokin tarkenne, joka kuvaa esimerkiksi viittoman muotoa, kuten JÄRJESTÄÄ(liukuva) tai JÄRJESTÄÄ(pomppiva) ([linkki](#) [linkki](#)).

Id-glossiin voidaan lisätä tarkenteita myös muissa tapauksissa. Aikalinjoilla tuotettujen viittomien eteen lisätään al, esimerkiksi al_SILLOIN-TÄLLÖIN ([linkki](#)). Myös viittomanimet on merkitty omalla symbolilla, joka on nv (nv_Lauri-Paunu) ([linkki](#)), ja sormiaakkosin tuotetut viittomat, merkitään tarkenteella sa, esimerkkinä sa_Kaisa ([linkki](#)).

Id-glossauksessa käytettyjä lyhenteitä

os: osoitus.

Kaikki erimuotoiset osoitukset on toistaiseksi merkitty näin.

kv: kuvaileva viittoma.

Kuvailevia viittomia ei vielä ole analysoitu tarkemmin.

sa: sormiaakkosin tuotettu viittoma.

Näitä voivat olla esimerkiksi nimien tai vierasperäisten sanojen sormitukset.

al: aikalinjalla tuotettu viittoma.

Viittomat on nimikoitu yhtenäisesti, jotta niitä on helppo hakea.

nv: nimiviittoma.

Näin erotetaan kaikki nimiviittomat, olivatpa ne kuvailevia tai samanmuotoisia jonkin kiinteän viittoman kanssa.

lpoiju: listapoiju.

Listapoijujen käyttö on yksi suomalaisen viittomakielen tavoista jäsentää asiatekstiä.

Kipo-korpuksen viittomat on koottu leksikoksi eli ”korpussanakirjaksi”. Jokainen korpuksessa esiintyvä viittoma on kuvattu leksikossa ja leksikko vastaa muun muassa kysymyksiin: Mikä on viittoman muoto (video ja kuva viittoman perusmuodosta)? Mitä id-glossia siitä käytetään? Mitkä ovat sen suomenkieliset vastineet? Kipo-korpuksen leksikko on tarkoitus julkaista Jyväskylän yliopistossa rakenteilla olevassa Signbank-tietokannassa vuonna 2017.

Kaikki Kipo-korpuksessa esiintyvät id-glossit löydät listattuna glossit_luettelo.pdf-tiedostosta, joka on tämän osion linkeissä.

Linkit

Kipo-korpuksessa esiintyvät id-glossit

https://lat.csc.fi/corpora/Public/Info/glossit_luettelo_v2.pdf

I.4 Millainen aineisto Kipo on?

[Video](#)

Korpuksia voidaan koota erilaisista aineistoista. Viitottu teksti voi olla dialogia eli kahden tai useamman viittojan välistä keskustelua. Se voi olla myös monologia, jossa on vain yksi viittoja. Aineisto voidaan tallentaa yhdellä tai useammalla kameralla. Viittoja voi katsoa suoraan kameraan tai viittoa tilanteessa läsnä olevalle henkilölle, jolloin katse ei ole suunnattuna kohti kameraa.

Kipo-korpus sisältää Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman (2010) suomalaiselle viittomakielelle laaditun käännöksen. Kielipoliittisen ohjelman julkaisi Kuurojen Liitto. Korpuksessa on videoaineistoa annotoituna yhteensä 2 t 28 min. Aineisto jakautuu 86 videotiedostoon.

Kielipoliittisen ohjelman viitottua versiota voidaan sanoa asiattyyliseksi monologiaineistoksi. Se on tallennettu studiossa ilman yleisöä ja aineistossa on viisi eri viittojaa. Yhdeksässä videotiedostossa esiintyy kaksi eri viittojaa, he eivät kuitenkaan esiinny yhtä aikaa. Käännös suomalaiselle viittomakielelle ei ole suora käännös, vaan sitä on toimitettu viittomakieliselle katsojakunnalle sopivaksi.

Kielipoliittisessa ohjelmassa on erilaisia tekstiosuuksia. Perustekstin voi sanoa olevan asiattyylistä viittomista. Sen lisäksi ohjelmassa on lakitekstiä, viittomakielistä yhteisöä suoraan puhuttelevaa tekstiä ja omakohtaisia kertomuksia arkisista aiheista (koulutus, työelämä, päivähoito).

Koko Kipo-korpuksessa käytetään yhteensä 873 eri viittomaa, joista 53% on sellaisia, jotka on kuvattu Suvi-verkkosanakirjassa. Kuvailevat viittomat ja osoitukset ovat saaneet vain perusmerkinnän kv tai os. Kun nämä joskus myöhemmin analysoidaan, nousee viittomien lukumäärä.

Linkit

Taustaa: Miten ja miksi kielipoliittisia ohjelmia on tehty? Kielipoliittisen ohjelman syntymisen taustoista saat tietoa tästä videosta (katso esim. 00:00–02:15).

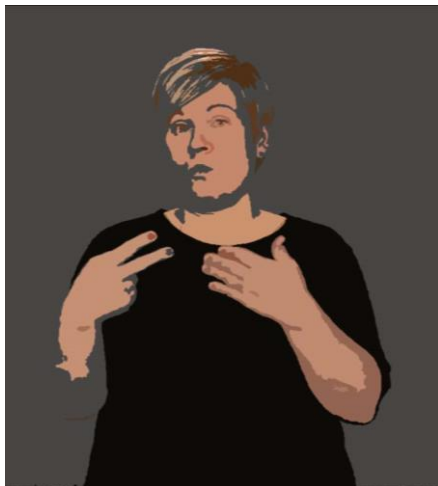

[Video](#)

2. Myönteiset ja kielteiset lauseet

[Video](#)

Tässä luvussa selvitetään, mitä myönteinen lause ja kielteinen lause tarkoittavat. Samalla tutustutaan siihen, miten kielto ilmaistaan eri kielissä ja erityisesti suomalaisessa viittomakielessä.

Kaikissa kielissä voidaan muodostaa myönteisiä tai kielteisiä lauseita. Kielteinen lause ilmaisee, että jokin asiantila tai ominaisuus ei päde. Huomaa, että kielteinen ei tässä yhteydessä viittaa sävyltään negatiiviseen tai ikävään asiaan, vaan sitä käytetään tässä yhteydessä sanan myönteinen vastaparina kielen rakennetta tarkasteltaessa.

Suomalaisessa viittomakielessä voidaan helposti ilmaista myönteiset ja kielteiset lauseparit

- a) Sataa / Ei sada.
- b) Minä pelaan jalkapalloa / Minä en pelaa jalkapalloa.
- c) Älä mutkittele pyörällä vaan aja suoraan!

[Video](#)

Myönteinen lause on kielissä tavallisempi kuin kielteinen, eli isompi osa kaikista viitotuista, puhutuista ja kirjoitetuista lauseista on myönteisessä muodossa.

Myönteinen ja kielteinen lause on erotettava jollakin tavalla toisistaan, jotta kielen käyttäjä tietää kummasta on kyse. Jos englannin kieli ei käyttäisi mitään sanaa tai muuta keinoa merkitsemään kielteistä lausetta, niin lauseista: "It's raining." ja "It's raining." olisi mahdotonta tietää kumpi on myönteinen ja kumpi kielteinen. Onneksi näin ei ole, vaan myönteinen ilmaistaan sanomalla "It's raining" ja kielteinen "It's not raining." Tarve merkitä kielto jollakin tavalla koskee kaikkia kieliä.

Kiellon merkintätapa vaihtelee eri kielissä, ja usein yhdessä kielessä on useita tapoja ilmaista kieltoa. Kieltoa voidaan merkitä verbeillä ja verbaaleilla (suomalainen viittomakieli: EI-HALUTA), kielteisillä pronomineilla (ruotsi: ingen 'ei-kukaan'), erilaisilla pikkusanoilla (suomi: ei) ja kielteisillä adverbeilla (englanti: never 'ei koskaan').

Suomalaisessa viittomakielessä on useita eri tapoja kielteisen lauseen ilmaisemiseen. Näitä tapoja tarkastellaan tässä materiaalissa tutkimustiedon, korpusmateriaalin ja omien havaintojesi pohjalta.

Linkit

Ruotsalainen viittomakielen rakennetta käsittelevällä verkkosivulla on osuus myös kielteisistä lauseista. Tekstin alla on muutama esimerkkiviittoma.

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetssprak/svenskt-teckensprak/det-svenska-teckensprakets-grammatik/grammatik/satsbildning/negation.html>

Suomen kielen kielteiset lauseet

Ison suomen kieliopin verkkoversio, epävirallisesti VISK, on hyvä lähde erilaisiin suomen kieltä koskeviin kysymyksiin. Kielteisiä lauseita käsitteleviä osaan pääset perehtymään linkin takaa.

<http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1615>

Jos haluat tehdä suomen kielen kielteisiin lauseisiin liittyviä tehtäviä, löydät niitä vaikkapa näistä kahdesta linkistä:

<http://tnk-s2.wikispaces.com/Kielteiset+lauseet>

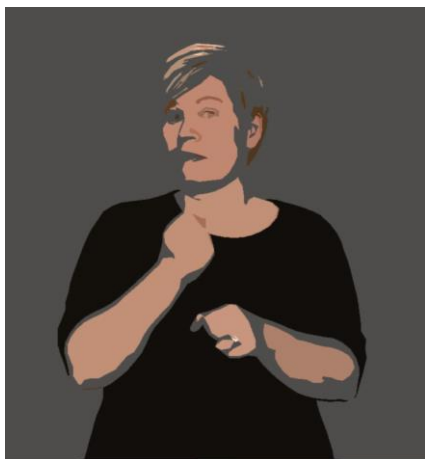
<http://nettitehtavat.blogspot.fi/p/taso-1.html#!/p/taso-3.html>

(Erilaisia tehtäviä liittyen kielteisiin lauseisiin löydät Negatiivi-otsikon alta. Huomaa, että voit vaihtaa tehtävien tasoa vasemmasta yläreunasta).

3. Miten suomalaisessa viittomakielessä muodostetaan kielteisiä lauseita?

[Video](#)

Kuten oman kokemuksesi pohjalta tiedät, suomalaisessa viittomakielessä on useita tapoja muodostaa kielteisiä lauseita. Arjessa näitä keinoja ei tule miettiä yksityiskohtaisesti. Tämän osion tavoitteena on kuvata näitä keinoja. Lopuksi pääset tekemään niihin liittyviä tehtäviä korpus-aineistolla.

Kielteisyyden ilmaisemista suomalaisessa viittomakielessä voi lähestyä joko viittomia kokonaisuutena tarkastelemalla tai keskittymällä viittomien yhteydessä käytettäviin kehon, ja kasvojen liikkeisiin. Kaikkein tavallisin tapa ilmaista kieltä suomalaisessa viittomakielessä on tehdä se

pään pudistelun avulla. Pään pudistelu voi kerrostua viittomiin, jotka ovat yhteydessä kieltöön tai se voi esiintyä myös yksinään, ilman viittomaa.

3.1. Pään pudistelu- ja kääntöliikkeet

[Video](#)

Pää liikkuu viittomakielisessä ilmaisussa monipuolisesti ja on oikeastaan melko vähän aivan paikallaan. Pään liikkeet voivat olla nyökkäyksiä, pudisteluja, kiertoja, kallistuksia, eteen työntymisiä, taaksepäin vetäytymisiä sekä näiden yhdistelmiä.

Suomalaisessa viittomakielessä pään pudistelu on tärkein tapa ilmaista lauseen kielteisyyttä. Pudisteluliikkeessä pää kääntyy keskeltä sivuille muutamia kertoja.

Pudisteluliike esiintyy joko koko kielteisen lauseen ajan tai vain kieltä merkitsevän osan ajan. Usein se siis riittää yksinään tekemään lauseesta kielteisen, käsin tuotettavaa viittomaa ei tarvita lisäksi. Videolta voit katsoa yhden esimerkin.

[Video](#)

Pään pudisteluliikkeen lisäksi suomalaisessa viittomakielessä on myös pään kääntöliike, jossa pää kääntyy vain kerran jommallekummalle sivulle ja palaa sitten takaisin keskelle. Myös pään kääntöliikkeellä ilmaistaan kieltoa suomalaisessa viittomakielessä. Se voi myös esiintyä samanaikaisesti joidenkin kieltoa ilmaisevien viittomien kanssa.

3.2 Kasvojen ja suun liikkeet ja asennot

[Video](#)

Kieltoa ilmaisevien viittomien yhteydessä esiintyy myös muita kasvojen liikkeitä ja asentoja, kuten suupielien kääntyminen alaspäin, kulmien kurtistuminen tai silmien siristyminen. Tähän mennessä tehdyn tutkimuksen pohjalta vaikuttaa siltä, että nämä eivät ole pakollista, viittomakielen kieliopin vaatimaa kiellon merkintää. Niitä käyttämällä voidaan tekstiin kuitenkin tuoda sävyjä ja ”äänenpainoja”.

Kielteisyyttä ilmaisevien viittomien huuliona voi olla suomen kielen sanahahmo tai viittomakielinen huulio. Esimerkiksi viittomassa EI-VIELÄ (Suvi 862) käytetään mukailtua sanahahmoa suomen kielen ilmaisusta ”ei vielä”. Viittomakielinen huulio puolestaan ei ole puhutusta kielestä riippuvainen, vaan voi olla esimerkiksi mutrussa oleva suu tai hieman aukiolevat huulet, joiden välistä puhalletaan ilmaa, [hyy]. Huuliota [hyy] käytetään esimerkiksi viittomassa EI-OLLA-TEHNYT(rinta) (Suvi 1130).

3.3 Viittomia, joilla ilmaistaan kielteisyyttä

[Video](#)

Suomalaisen viittomakielen kielteisiä lauseita voidaan muodostaa pään pudistelu- tai kääntöliikkeen lisäksi myös erilaisia viittomia käyttämällä. Sinullakin on näistä viittomista kokemusta ihan arkisen viittomisen kautta. Pohdi hetki, mitä kielteisyyttä ilmaisevia viittomia tiedät. Voit listata niitä ryhmässä tai viittoa videolle.

Kielteisissä lauserakenteissa esiintyvät viittomat voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- Verbaaliviittomat, joissa on kieltoa ilmaiseva johdin (OSATA+NEG ’ei osata’)
- Kieltomuotoiset verbaaliviittomat (EI-TYKÄTÄ ’ei tykkää’)
- Muita kieltoa ilmaisevia viittomia (EI-KOSKAAN ’ei koskaan’, ÄLÄ ’ei kiitos’, ’älä’)

Seuraavaksi näitä viittomia esitellään suomalaisesta viittomakielestä tehtyyn tutkimukseen ja korpukseen pohjautuen.

3.3.1 Verbaaliviittomat, joissa on kieltoa ilmaiseva johdin

[Video](#)

Johtamisella tarkoitetaan kieltä tarkasteltaessa sitä, että tiettyyn sanaan jotakin lisäämällä muodostuu uusi sana. Suomalaisessa viittomakielessä voi johtaa verbaalista tekijän, esimerkiksi NÄYTELLÄ + HENKILO -> NÄYTTELIJÄ. Yksin esiintyessään viittoma HENKILO tarkoittaa 'henkilö'. Monista suomalaisen viittomakielen verbaaleista voidaan johtaa tekijännimiä tällä tavoin (PELATA + HENKILO 'pelaaja' tai MAA + MUUTTAA + HENKILO 'maahanmuuttaja'), ei kuitenkaan esimerkiksi *NUKKUA + HENKILO eikä *MAALATA + HENKILO.

Muutamiin suomalaisen viittomakielen viittomiin voidaan lisätä kieltojohtimeksi kutsuttu osa, joka muuttaa viittoman merkityksen kielteiseksi. Kieltojohdinta voisi kuvata käden kääntöliikkeeksi, jossa käsi samalla liikkuu pois päin viittojasta. Liike on Suvin viittoma-artikkelin 251 'ei ole' -viittomassa käytetyn kaltainen.

Tätä tapaa johtaa kielteinen muoto ei voida käyttää minkä tahansa verbaalin kanssa, vaan sen käyttö on rajattua. Seuraaville videoille on koottu kieltojohtimella muodostettuja viittomia ja esimerkkilauseita, joissa näitä käytetään.

Esimerkki: OSATA+NEG (Suvi [557](#))

[Video](#)

Esimerkki: TIETÄÄ+NEG (Suvi [10](#))

[Video](#)

Esimerkki: SAADA+NEG ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: OLLA+NEG (Suvi [251](#))

[Video](#)

Esimerkki: NÄHDÄ+NEG (Suvi [784](#))

[Video](#)

Esimerkki: KUULLA+NEG ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: TARVITA+NEG (Suvi [946](#))

[Video](#)

3.3.2 Kieltomuotoiset verbaaliviittomat

[Video](#)

Näissä viittomissa kiellon ilmaiseminen on osa viittoman kokonaismerkitystä. Niistä ei siis voida löytää erillistä osaa, jonka voisi sanoa ilmaisevan kieltoa, kuten johdetuissa viittomissa voidaan. Viittoman myönteinen ja kielteinen muoto ovat myös aivan erinäköiset, esimerkkinä viittomat VOIDA ja EI-VOIDA.

Näiden viittomien kanssa samanaikaisesti esiintyy usein myös ei-manuaalinen kielto, eli pään pudistus- tai kääntöliike.

Seuraavissa videoissa viitotaan kussakin yksi kieltomuotoinen verbaaliviittoma ja annetaan myös esimerkki sen käytöstä lauseessa:

Esimerkki: EI-VOIDA (Suvi [721](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-SAADA (Suvi [618](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-ONNISTUA (Suvi [912](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-YMMÄRTÄÄ(3-sormea) (Suvi [1123](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-YMMÄRTÄÄ(5) (Suvi [1023](#))

[Video](#)

Esimerkki: EVÄTÄ (Suvi [919](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-KUULUA (Suvi [27](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-TUNTEA (Suvi [1148](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-TYKÄTÄ (Suvi [944](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-OLLA-TEHNYT(suu) (Suvi [38](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-OLLA-TEHNYT(rinta) (Suvi [1131](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-SOPIA ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-TARVITA ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-TIETÄÄ (Suvi [1073](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-HALUTA (Suvi [290](#))

[Video](#)

3.3.3 Muut kieltoa ilmaisevat viittomat

[Video](#)

Edellä esiteltujen, verbaaleihin sidoksissa olevien kielto muotojen lisäksi on joukko muita viittomia, joiden avulla voidaan muodostaa kielteinen lause.

Nämä viittomat eivät ole keskenään samankaltaisia, vaan joukossa on eri tavoin toimivia viittomia. Niillä voidaan ilmaista erilaisia kieltoja: osa sopii imperatiiveihin eli käskymuotoihin (ÄLÄ, EI-TODELLAKAAN), osa ajan ilmaisemiseen liittyvään kieltoon (EI-VIELÄ, EI-KOSKAAN(kämmen)), osa yleisempään kieltoon (EI).

Seuraavissa videoissa viitotaan kussakin yksi kieltoa ilmaiseva viittoma ja annetaan myös esimerkki sen käytöstä lauseessa:

Esimerkki: ÄLÄ (Suvi [954](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-TODELLAKAAN ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: TYHJÄ (Suvi [123](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-VIELÄ (Suvi [862](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-MITÄÄN (Suvi [108](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-KUKAAN ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-KOSKAAN(O) ([linkki](#))

[Video](#)

Esimerkki: EI-KOSKAAN(poski) (Suvi [273](#))

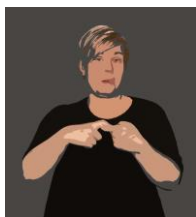
[Video](#)

Esimerkki: EI-KOSKAAN(kämmen) (Suvi [118](#))

[Video](#)

Linkit

Voit katsoa vielä yhden viitotun vitsin, ja bongata siitä kielteisen viittoman:

[Video](#)

3.4 Kielteisistä lauseista vielä sananen

[Video](#)

Tässä materiaalissa on esitelty suomalaisen viittomakielen tapoja muodostaa kielteinen lause. Esimerkkien pohjalta olet huomannutkin, että tapoja kielteisen lauseen muodostamiseen on monia.

Eri viittomilla ilmaistaan erilaista kieltoa. Kielteisen lauseen sävy voi olla vahvempi tai lievempi, siihen voi sisältyä aikaa ilmaiseva merkitys tai se voi sopia vain tiettyyn tilanteeseen.

On myös verbaaliviittomia, joiden kielteinen muoto voidaan muodostaa useammalla tavalla. Viittoma TARVITA on tällainen ja sen kielteiset muodot ovat TARVITA+NEG (linkki: Suvi [946](#)) ja EI-TARVITA ([linkki](#)).

Suomalaisessa viittomakielessä samassa lauseessa voi olla useampi kielteisyyttä ilmaiseva viittoma. Tällöin niillä voidaan ilmaista eri asioiden kielteisyyttä tai niitä voidaan käyttää korostamaan toistensa vaikutusta. Alla yksi esimerkkilause.

[Video](#)

4. Sanasto

Korpus

on suhteellisen laaja, järjestelmällisesti kerätty kokoelma kielellistä aineistoa, josta voi tehdä hakuja tietokoneella. Viittomakieliset videot on tyypillisesti annotoitu glossein ja puheen nauhoitteet litteroitu tekstiksi. Lisäksi on voitu merkitä paljon muuta tietoa, kuten lauseenjäsenet ja sanaluokat.

[Video](#)

Leksikko

on kielen viittomien tai sanojen muodostama sanakirjan kaltainen kokonaisuus.

[Video](#)

Glossi

on viittoman muistiinmerkitsemisessä käytetty seuraakkosin kirjoitettu sana, joka vastaa viittoman merkitystä kyseisessä puhutussa kielessä.

[Video](#)

Id-glossi

on viittomalle annettu uniikki glossi. Viittoma ja sen id-glossi tallennetaan korpusleksikkoon. Tällä tavoin varmistetaan id-glossien yhdenmukainen käyttö.

[Video](#)

Annotointi

on systemaattisten merkintöjen tekemistä kieliaineistoon. Video- ja äänitiedostojen merkinnät kytketään tiedoston aikakoodiin. Viittomakielen perusannotointi muodostuu glossauksesta ja käännöksestä jollekin puhutulle kielelle.

[Video](#)

ELAN

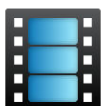
on ohjelma, jolla voi annotoida ja kommentoida video- ja äänitiedostoja. Yksittäinen annotaatio voi olla lause, sana, käännös tai muu aineistoon liittyvä huomio. Samaan videon kohtaan voidaan kohdistaa kerroksittain useita eri merkintöjä. ELAN-tiedostot tallennetaan muodossa EAF (*.eaf).

[Video](#)

Esiintymä

tarkoittaa sitä, että tiettyä viittomaa tai viitottua ilmausta on käytetty jossakin aineistossa ("aineistosta löytyi 15 viittoman EI-OSATA esiintymää").

[Video](#)

Kielitiede

on tieteen ala, joka tutkii viitottuja, puhuttuja ja kirjoitettuja ihmiskieliä. Tutkimus voi keskittyä mihin tahansa kielen osa-alueeseen: voidaan tutkia sanoja ja niiden merkityksiä, kielen rakennetta vaikkapa lauseen näkökulmasta, tietyn kielen murteita tai kielen oppimista.

[Video](#)

Kieli-intuitio

eli kielitaju tarkoittaa äidinkielen henkilön omaa käsitystä siitä, mikä on kielen sääntöjen mukaan oikein ja mikä ei. Ihminen käyttää kieli-intuitiota useimmiten tiedostamattaan.

[Video](#)

Johtaminen

on keino muodostaa olemassa olevista viittomista uusia viittomia. Viittomaan liitetty johdin lisää viittoman merkitykseen jotakin. HENKILÖ-johdin on yleisimmin käytettyjä suomalaisen viittomakielen johtimia (esimerkiksi TUTKIA + HENKILÖ 'tutkija').

[Video](#)

Monologi

tarkoittaa yksinpuhelua, eli tekstiä, jolla on vain yksi esittäjä. Monologi voi olla esimerkiksi asiatekstiä tai erityylistä kerrontaa.

[Video](#)

Dialogi

tarkoittaa vuoropuhelua, jossa on kaksi tai useampi esittäjää. Dialogi voi olla tallenne henkilöiden välisestä keskustelusta tai käsikirjoitetun näytelmän osa.

[Video](#)

Verbaali

on viittoma, joka kuvaa toimintaa, tapahtumaa tai asiointilaa. Verbaaleja ovat esimerkiksi viittomat ANTAA ja EI-HALUTA. Verbaali on toinen suomalaisen viittomakielen pääsanaluokista.

[Video](#)

Nominaali

on viittoma, jolla viitataan asiaan, esineeseen tai olioön. Nominaaleja ovat esimerkiksi viittomat LEIPÄ ja KAUPPA. Nominaali on toinen suomalaisen viittomakielen pääsanaluokista.

[Video](#)

Yhdysviittoma

on kahdesta (harvemmin useammasta) viittomasta yhdistämällä muodostettu uusi viittoma. Lopputuloksessa voi yhdistettyjen viittomien muoto olla muuttunut. Esimerkiksi käsimuoto voi muuttua samaksi (MUSTASUKKAINEN), liike voi pienentyä (OPETTAJA) ja toistuva liike voi muuttua kertaliikkeeksi (TURHA.jo, TURHA.oikeasti) tai pelkäksi kosketukseksi (OLLA-TIETOINEN).

[Video](#)

Materiaalin videot kuvattiin Valkeassa talossa Helsingissä.

5. Lähteet

Crasborn, Onno, Richard Bank ja Kearsy Cormier 2015. Digging into Signs: Towards a gloss annotation standard for sign language corpora. Pdf-dokumentti. Saatavilla: <http://www.ru.nl/sign-lang/projects/digging-signs/>.

Hoffrén, Noora 2016. Korpus tulkkien työkalupakissa. Kielisilta 3/2016.

Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Tampere: Finnlectura.

Jantunen, Tommi 2008. Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. Suomalaisen viittomakielen tohtorinväitöskirja. Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto.

Jantunen, Tommi 2010. Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Johnston, Trevor 2014. Auslan Corpus Annotation Guidelines. Centre for Language Sciences, Department of Linguistics, Macquarie University, Sydney, Australia (last updated 14 June 2014). Saatavissa:

http://media.auslan.org.au/attachments/Johnston_AuslanCorpusAnnotationGuidelines_14June2014.pdf (viitattu 3.12.2016).

Jyväskylän yliopisto, viittomakielen keskus: ProGram-aineisto, lumiukko- ja sammakkotarinat (2016)[videokorpus]. ---Fin-CLARIN [viitattu 13.9.2016]. Saatavissa Kielipankin kautta: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-1001100113005>

Kipo-korpuksen annotointikäytännöt 2016. Sanna Nordlund ja Leena Savolainen (toim.). Hankkeen sisäinen dokumentti. Kuurojen Liitto ry.

Lennes, Mietta ja Sanna Ahjoniemi. Opas: Puheaineiston annotaatio eli nimikointi. <http://www.helsinki.fi/~lennes/nimikointiopas.html> (viitattu 13.10.2016).

Mikkola, Aila 2004. Kerta kiellon päälle. Suomalaisen viittomakielen negaatio. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 33. Helsinki.

Nordlund, Sanna, Leena Savolainen ja Päivi Mäntylä 2015. Annotation conventions in Corpus and SignWiki Project. Posteriojenne. http://www.bslcorpusproject.org/wp-content/uploads/NordlundSavolainenMantyla2015_FinSL_handout.pdf (viitattu 7.12.2016).

Ojutkangas, Krista, Meri Larjavaara, Matti Miestamo ja Jussi Ylikoski 2009. Johdatus kielitieteeseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Pimiä, Päivi 1987. Suomalaisen viittomakielen suunliikkeistä. Päivi Pimiä ja Terhi Rissanen (toim.), Kolme kirjoitusta viittomakielestä. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Helsinki.

Puupponen, Anna 2012. Horisontaaliset ja vertikaaliset päänliikkeet suomalaisessa viittomakielessä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

Rainò, Päivi 2001. Mouthing and mouth gestures in Finnish Sign Language. Penny Boyes Braem ja Rachen Sutton-Spence (toim.), The Hands are the Head of the Mouth, s.41-49. Hamburg: Signum-Verlag.

Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Helsinki.

Rissanen, Terhi 1998. The categories of nominals and verbals and their morphology in Finnish sign language. Licentiate thesis in general linguistics. University of Turku. The department of Finnish and general linguistics.

Savolainen, Leena 2000. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Anja Malm (toim.), Viittomakieliset Suomessa, s.189-200. Pieksämäki: Finnlectura.

Savolainen, Leena 2000. Viittoman rakenne. Anja Malm (toim.), Viittomakieliset Suomessa, s.168-188. Pieksämäki: Finnlectura.

Savolainen, Leena 2006. Interrogatives and Negatives in Finnish Sign Language: An overview. Ulrike Zeshan (toim.) Negative and Interrogative constructions in Sign Languages: a case study in Sign language typology, 284–302.

Savolainen, Leena 2006. Viittomakielten kirjoitusjärjestelmien teoria ja käytäntö. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos.

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja, 1998. Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: KL Support oy.

VISK = Hakulinen, Auli, Villkuna, Marja, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja ja Alho Irja 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. –Verkkoversio. [http:// scripta.kotus.fi/visk](http://scripta.kotus.fi/visk)

Zeshan, Ulrike 2004. Head, hand and face – negative constructions in sign languages. *Linguistic Typology* 8.1–57.

Verkkolähteet:

Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language (ProGram) -tutkimushanke. Tommi Jantunen, Jyväskylän yliopisto.
<http://users.jyu.fi/~tojantun/ProGram/ProGram.html>

Kielipankki, kokoelma teksti- ja puheaineistoja
<https://www.kielipankki.fi/>

Kipo-korpus. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010 -korpus, versio 2. Kuurojen Liitto ry, 2016. [viitattu 12.12.2016]. Saatavilla: <https://lat.csc.fi/ds/asv/?0>

Sign-Wiki:

Suomalaisen viittomakielen wikisanakirja <http://finsl.signwiki.org>

Wikiordbok i finlandssvenskt teckenspråk <http://finssl.signwiki.org/>

Suvi, Suomen viittomakielten verkkosanakirja
<http://suvi.viittomat.net/>

Tieteen termipankki, tieteenalojen avoin ja päivittyvä termitietokanta
<http://www.tieteentermipankki.fi>

6. Tehtäviä

Video

Hienoa, että olet päässyt näin pitkälle! Nyt on tehtävien vuoro, eli on sinun vuorosi tarttua toimeen. Aluksi muutama asia tehtäviin tarvittavista välineistä.

Monet tehtävistä soveltuvat tehtäväksi millä tahansa tietokoneella ja tavallisella verkkoselaimella (Explorer, Chrome, Firefox, Safari...). Joissakin tehtävissä voi käyttää välineenä myös tablettia tai kännykkää. Kunkin tehtävän alussa on mainittu välineet, joita sen tekemiseen tarvitaan.

Osa tehtävistä on suunniteltu niin, että pääset käyttämään omia havainnointitaitojasi ja tekemään merkintöjä videoon. Tähän tarvitaan joku ohjelma, ja vaihtoehtoja on sekä pc- että Mac-laitteille. Merkintöjä voi tehdä piirtämällä, tekstittämällä tai ELAN-ohjelmaa käyttäen.

Mikäli teet tehtäviä Kielipankin nettisivujen kautta, sinulla on hieman vähemmän mahdollisuuksia käyttää korpusta. Huomaa, että Kielipankin verkkosivujen hakutoimintoja ei voi käyttää tabletilla.

Jos taas valitset ELAN-ohjelman, voit muun muassa hidastaa ja nopeuttaa videoita, katseltavan kohdan videosta valitseminen on helpompaa ja voit tehdä omia merkintöjä tiedostoon. ELAN on ilmainen ja sen voi ladata pc-, Mac- ja Linux-koneisiin täältä <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/download/>. Koulujen laitteissa voi olla lataamisen estäviä suojausja, joten tarkasta asia opettajaltasi.

Jos sinulla on käytössäsi Android-käyttöjärjestelmän tabletti, voit käyttää Kinemaster-sovellusta, joka on ilmaiseksi ladattavissa GooglePlaysta. Mac OS -laitteilla videoon piirtämistä voi tehdä iMovie-ohjelmalla. Viittomien merkitsemistä tekstittämällä voit tehdä myös Moviemaker-ohjelmalla (pc). Jos tiedät tai löydät itse lisää sovelluksia, joilla videon päälle piirtäminen onnistuu, niin voit käyttää myös niitä. Huolehdi ennakoon, että voit jakaa tekemäsi videon luokan kanssa.

Tehtäväosion lopussa on linkit ohjeisiin, joiden avulla pääset alkuun ELAN-ohjelman käytössä, videon päälle piirtämisessä, videon tekstittämisessä, Kielipankin aineistosta tehtävien hakujen kanssa jne.

Nyt vain rohkeasti tehtävien kimppuun!

Tehtävä I: Tutustu korpuksiin liittyvien ohjelmien käyttöön: ELAN

[Video](#)

Tämän tehtävän avulla tutustut korpuksen käyttöön liittyviin ohjelmiin. Tämä on hyödyllinen perustaito, jolle on monenlaista käyttöä myös muissa tehtävissä kielten tunneilla jatkossakin.

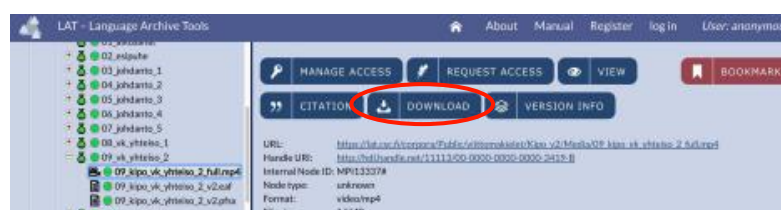
Välineet: mikä tahansa tietokone, jossa on internetselain ja ELAN-ohjelma

1. Aloita lataamalla Kielipankin sivuilta tarvittavat tiedostot. Mene sivulle lat.csc.fi ja klikkaa sivun vasemman laidan kansiodien edessä olevia +-merkkejä siten, että saat esille esille Kipo_v2-kansion: Public -> Viittomakielet -> Kipo_v2

Kipo-korpuksen tiedostot on numeroitu 01–86. Sovi opettajan kanssa, millä tiedostoilla työskentelet. Kutakin videota kohden tulee ladata kolme samannimistä tiedostoa (mp4-, eaf- ja pfsx -loppuiset tiedostot). Kuvassa on esimerkkinä 09_kipo_vk_yhteiso_2_v2 tiedosto. Lataa tiedostot yksitellen. DOWNLOAD-painike löytyy sivun yläreunasta.

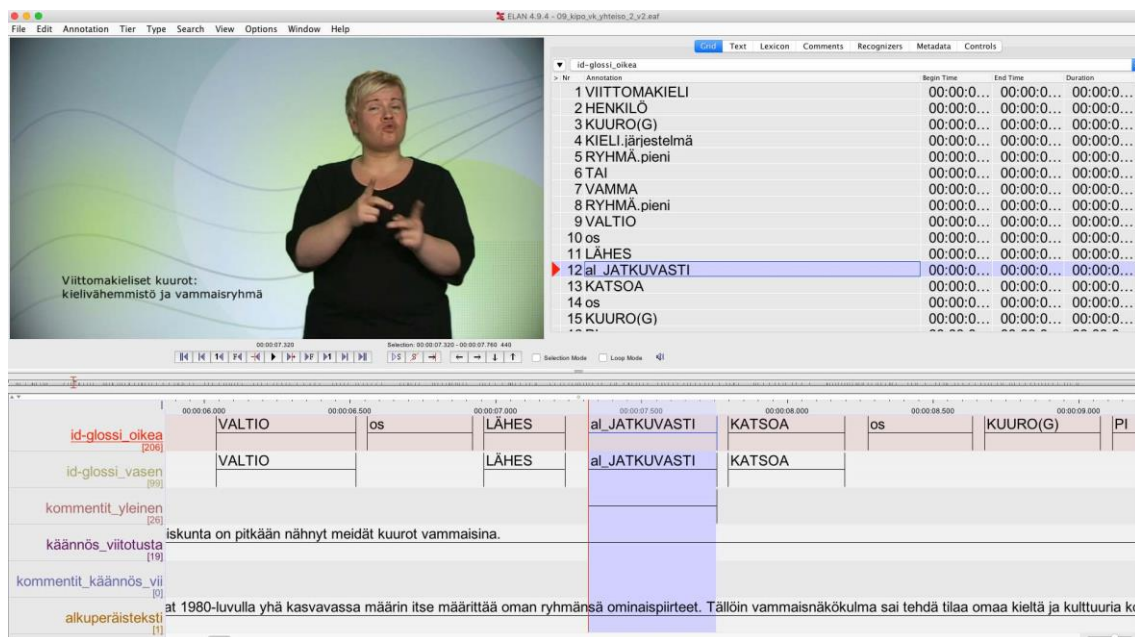
Jos tietokoneesi kysyy mihin tiedostot tallennetaan, valitse se kansio, johon sinulla on lupa tallentaa.

2. Koneellasi tulisi olla ladattuna ELAN-ohjelma. Sen symboli näyttää tältä:

Etsi nyt äsken Kielipankista lataamasi tiedostot ja kaksoisnapauta eaf-loppuista tiedostoa. Näin video annotointineen aukeaa ELAN-ohjelmassa. Jos ELAN kysyy liitettävää videotiedoston nimeä, valitse äsken lataamasi mp4-tiedosto. ELAN osaa automaattisesti käyttää pfsx-tiedoston, joten sitä sinun ei tarvitse avata.

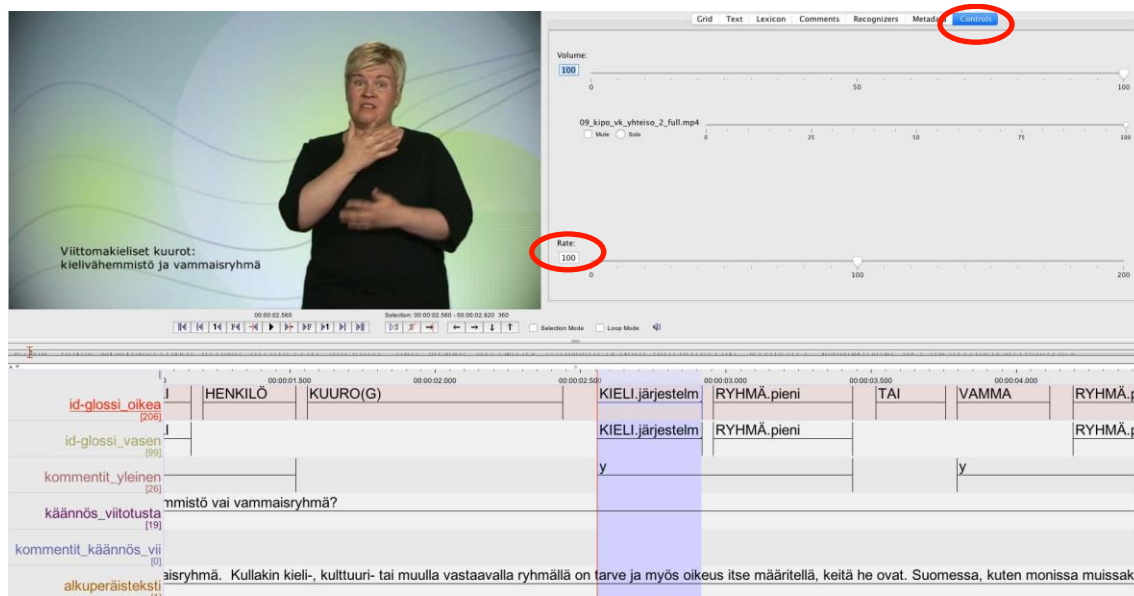

3. Kun tiedosto aukeaa, sinulla tulisi näkyä vasemmalla ylhäällä video ja sen alla videon ohjauspainikkeet. Näiden alla on annotointialue, jossa näkyy annotointeja allekkaisilla riveillä. Oikealla ylhäällä on välilehtiä, joista pääsee vaikuttamaan näkymään ja videoon.

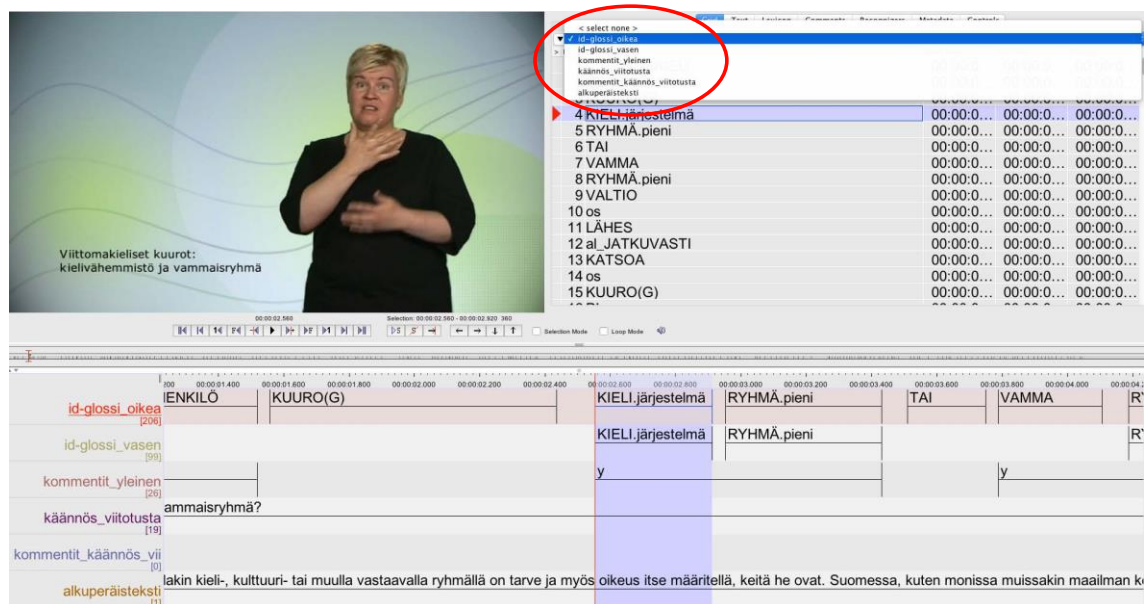

Kipo-korpuksen annotointirivien nimet.

4. Paina play-painikkeesta video käyntiin ja katso sitä hetki. Jos haluat katsoa normaalia hitaammalla nopeudella, pääset asetuksiin ylhäällä oikealla olevalta Controls-välilehdestä. Vaihtamalla Rate-arvoa pienemmäksi video hidastuu. Näin on helpompi havainnoida viittomia, pään liikkeitä ja niiden yhteispeliä.

5. Valitse oikean ylänurkan välilehdistä Grid ja pudotusvalikosta id-glossi_oikea. Näin näet videon vieressä oikean käden id-glossit, jotka on annotointeina kiinnitetty videon aikakoodiin. Klikkaamalla tiettyä id-glossia video aukeaa juuri siitä kohdasta. Jos vaihdat tähän käännös_viirotusta-rivin, valikoituu kerralla nähtäväksi yksi kokonainen ilmaus.

Tehtävä 2: Tutustu korpuksen selaamiseen ja hakujen tekemiseen Kielipankin LAT-palvelussa

[Video](#)

Tämän tehtävän avulla tutustut hakujen tekemiseen korpuksesta. Tämä on hyödyllinen perustaito, jolle on monenlaista käyttöä.

Välineet: mikä tahansa tietokone, jossa on internetselain

LAT-palvelu on Kielipankin työkalukokonaisuus, jossa voi selailla erilaisia korpuksia. Eri korpuksissa voi olla tekstiä, ääntä tai videoita. LAT-palvelun käyttöliittymä on englanninkielinen, mutta tätä ei kannata säikähtää.

Tässä tehtävässä sinun tulee katsoa Youtubesta ohjevideo, jossa näytetään kuinka korpuksesta tehdään hakuja. Videossa ei ole puhetta tai viitottua selostusta. Video on tehty ohjeeksi korpuksen käyttämiseen tulkeille, mutta sopii yhtä hyvin kenelle vaan.

Videolla tehdään kaksi erilaista hakuja ja niihin annetaan yksityiskohtaiset ohjeet. Huomaa, että ylä- ja alareunaan ilmestyy välillä tekstityksiä selkeyttämään etenemistä. Ensin videolla näytetään, kuinka pääset katsomaan id-glossien listaa. Sitten tehdään haku viittomasta PAKETTI. Toinen haun kohde ovat niin sanotut aikalinjoilla tuotettavat viittomat. Video on tehty Kipo-korpuksen ensimmäisestä versiosta, mutta periaate on sama myös version 2 käytössä.

Näkymä, jossa isossa ikkunassa on ohjevideo ja pienessä hakuikkuna.

1. Avaa ohjevideo ja katso se läpi. https://youtu.be/_SfxiumgKQ0
2. Tee nyt videolla näytetty haku itse, näin saat ideasta kiinni. Avaa kaksi selainikkunaa, joista toiseen aukaiset ohjevideon ja toiseen korpuksen. Näin pääset etenemään kätevästi.
3. Voit hakea myös jotain muuta viittomaa, joka löytyy id-glossien listalta.

Ohjevideo:

https://youtu.be/_SfxiumgKQ0

Id-glossien lista:

https://lat.csc.fi/corpora/Public/Info/glossit_luettelo_v2.pdf

Tehtävä 3: Tarkkaile kielteisiä lauseita somessa ja muussa mediassa

[Video](#)

Tässä tehtävässä pääset bongaamaan kielteisiä lauseita sosiaalisesta mediasta ja perinteisestä mediasta.

Välineet: Mikä tahansa tietokone tai tabletti

1. Avaa valitsemasi viittomakielinen media. Se voi olla viittomakielinen Youtube-kanava, video Viittomakielisessä kirjastossa, jokin nettisivujen teksti tai vaikka Yle Uutiset viittomakielellä. Tehtävän lopussa on muutama ehdotus, jos sinulle ei tule mieleen sopivaa.
2. Katso videota ja pysäytä, kun havaitset kielteisen lauseen.
3. Katso video lauseen kohdalta uudelleen ja merkitse lause itsellesi muistiin käyttäen glosseja. Vaihtoehtoisesti voit viittoa lauseen itsellesi talteen käyttäen apuna tietokoneen, tabletin tai kännykän kameraa.
4. Jatka näin, kunnes olet löytänyt 2–3 lausetta. Voit katsoa valitsemasi postauksen/uutisen/pätkän loppuun. Jos yhtään kielteistä lausetta ei tunnu löytyvän, niin kokeile jotakin toista tekstiä.
5. Mieti mistä näiden lauseiden kielteisyys muodostuu? Onko lauseessa käytetty jotakin tiettyä viittomaa vai muodostetaanko kielteisyys muilla keinoin?
6. Esittele löytämäsi lauseet luokalle joko itse viittomasi videon avulla tai viittomalla ne muistiinpanoistasi. Kerro myös ajatuksesi siitä, miten kielteisyys niissä on muodostettu.

Ehdotuksia:

Viittomakielinen Jake postaa vlogeja ajatuksistaan, kokemuksistaan ja reissustaan.
<http://jakebrasiliassa.weebly.com/>

Laura Lindvallin Asiasta toiseen.-blogi.
<http://asiastatoiseen.blogspot.fi/>

Olga Green kertoo viittomakielisiä vitsejä.
<https://www.youtube.com/user/oolento>

Deafventures on Viittomakielisen kirjaston matkailusarja, jossa päästään eri puolille maailmaa.

<http://www.viittomakielinenkirjasto.fi/fi/haku/deafventures>

Yle Uutiset viittomakielellä. Uutislähetykset ovat katsottavissa 30 päivää niiden julkaisemisesta.

<http://areena.yle.fi/1-3253227>

Kuurojen Liiton nuorisotyön videoita Facebookissa

<https://www.facebook.com/klnuorisotyö/videos/>

Tehtävä 4: Etsi korpuksesta viittomat, joissa on +NEG-johdin

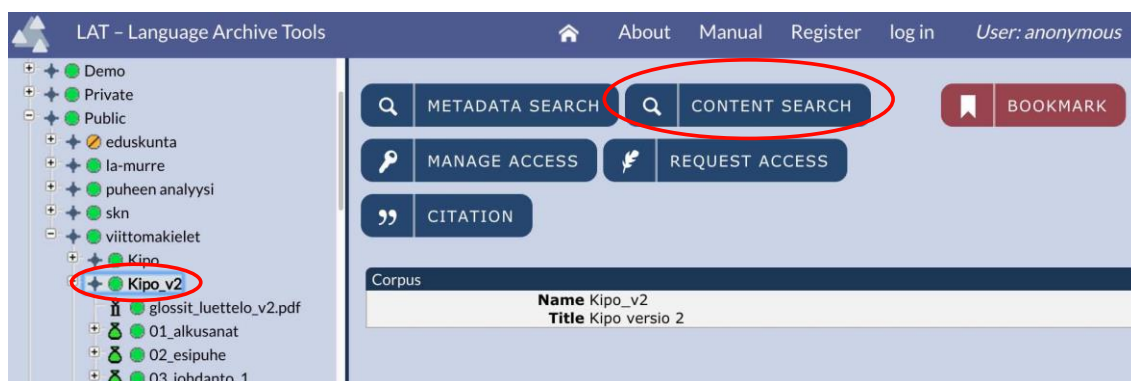

[Video](#)

Tässä tehtävässä pääset kurkistamaan korpukseen ja tekemään kielteisiin lauseisiin liittyvän haun.

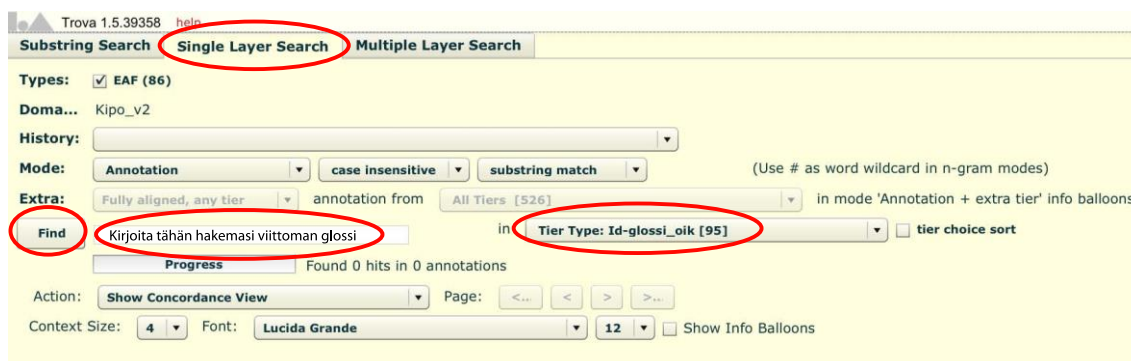
Välineet: Mikä tahansa tietokone, jossa on internet-selain

1. Avaa itsellesi Kielipankin kautta Kipo-korpus (osoite: lat.csc.fi). Jos et muista, miten tämä tehdään, löydät ohjeet tehtävän lopussa olevalta videolta.
2. Tee korpuksesta ”haku sisällöstä” (eli englanniksi ”content search”).

Klikkaa kansiota Kipo_v2 ja sen jälkeen painiketta CONTENT SEARCH.
Näin haku kohdistuu koko Kipo-korpuksen aineistoon.

Avaa Trova-hakuikkunassa Single Layer Search-välilehti ja kirjoita hakusanaksi +NEG. Kohdenna haku riville Tier type: id-glossi_oikea, jotta haku kohdistuu kaikkiin oikean käden tuottamiin viittomiin. Klikkaa sitten Find-painiketta.

3. Nyt ikkunaan avautuvat kaikki osumat viittomiin, joiden glossi pitää sisällään +NEG-tekstin, eli viittomat, joissa on kieltojohdin.

Trova 1.5.39358 [help](#)

Substring Search | Single Layer Search | Multiple Layer Search

Types: ☒ EAF (86)

Domain: Kipo

History: +neg Annotation case insensitive substring match in Tier Type: Id-glossi_oik

Mode: Annotation | case insensitive | substring match (Use # as word wildcard in n-gram modes)

Extra: Fully aligned, any tier | annotation from All Tiers [362] | in mode 'Annotation + extra tier' info balloons

Find: -neg in Tier Type: Id-glossi_oik [95] ☐ tier choice sort

Ready Found 61 hits in 61 annotations

Action: Show Concordance View Page: << < > >> Hit 16 - 30 of 61 hits

Context Size: 4 Font: Lucida Grande 14 ☐ Show Info Balloons

VAIKEA os PI TASA-ARVOINEN	OLLA+NEG TOINEN(kkät) PUOLI num_ENSIMMÄINEN(tykät) VIIME
VIITTOMAKIELI PALVELLA OSA os	OLLA+NEG SYY(pois-kädestä) YHDISTYS YHDISTYS os
ANTAA(B) KUNTA ENEMMISTÖ os	OSATA+NEG os PI TÄRKEÄ os
AIEHEUTUA PALVELLA SAADA TASA-ARVOINEN	OLLA+NEG KUULO(G) RYHMÄ os:fpoiju TOIMIA
YLI UUTINEN(H) TEKSTITYS VIITTOA(ranne)	OLLA+NEG EHKA TAPAHTUA ESIMERKKI os:1
PUUTTUA(paikallaan) os:1 KIELIJärjestelmä os	OLLA+NEG/os:1+OLLA-OLEMASSA IHMINEN YKSILO:1 EI-VOIDA OLLA-OLEMASSA
KUINKA TULKATA KÄYTÄÄ YLEINEN	TIETÄÄ+NEG MYÖS EHKA OLLA-TIETOINEN SELLAINEN
TULKATA TILATA MUUT SOVELTAA	OSATA+NEG VAMMA X PALVELLA LAKI
LAPSI KAIKKI PERHE SELLAINEN	SAADA+NEG VIITTOMAKIELI OPETTAJAA TAI VIITTOMA
KEHITTÄÄ SURULLINEN AITO MONTA	OSATA+NEG TULKATA KÄYTÄÄ ONNISTUA SYY(pois-kädestä)
ele_KÄMMENET-YLOS MYÖS KAIKKI LAPSI	OSATA+NEG SUOMI TAI VIITTOMAKIELI KUULLA
IHMINEN OIKEA(kkät) ALLEKIRJOITTAAN KIELIJärjestelmä	OLLA+NEG EI-MITÄÄN ele_KÄMMENET-YLOS EI-VOIDA
OIKEA(kkät) ALLEKIRJOITTAAN KIELIJärjestelmä OLLA+NEG	OLLA+NEG EI-MITÄÄN ele_KÄMMENET-YLOS EI-VOIDA MUKAAN
os VIITTOMAKIELI TUNNUSTAA KIELIJärjestelmä	OLLA+NEG/EI os SYY(pois-kädestä) os sa_YK
os_OMA os:fpoiju TULKATA VIITTOA(ranne)	OLLA+NEG TARKOITTAAN KUULO(G) LAPSI os

Trova-hakuikkunan näkymä, jossa on juuri tehty haku kieltojohtimesta +NEG.

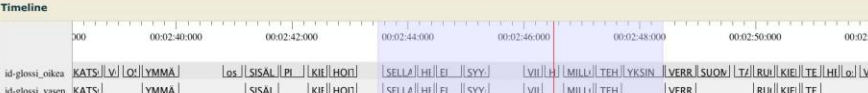
4. Avaa listan esiintymiä: kaksoisklikkaa haluamaasi riviä ja tarkastele kieltojohtimen käyttöä videolta. Video aukeaa Annex-sovellukseen.

Pääset kätevimmin katsomaan kokonaista lausumaa, kun valitset Annex-ohjelmassa näkyviin ”käännös viitotusta”-rivin MiniDataFrame-ikkunaan. Tällöin näet yhtä viittomaa isomman kokonaisuuden, kun klikkaat ”Play selection” -painiketta.

Anx News 1.6.42702 manual ? embed Show tooltips Compact Spacious

	Video display	Information	Mini Data Frame
Text	min 	min General Session Technical Resource: 82_kipo_vk_ kaytto_2... Media file: 82_kipo_vk_ kaytto_2... Elapsed time: 00:02:46:516 Selected chunk: Begin time: 00:02:43:480 End time: 00:02:48:400 Text: -	yymmärtävät. Uutisten toimitustyöhön kuuluu myös kiennhuolto. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa, koska viittoja on päivittäisessä työssänsä yksin. Suomen- tai ruotsinkielinen uutistyyöntekijä voi tarkistaa asioita sanakirjasta tai soittaa kieltenvontaan. Vastavaa mahdollisuutta ei viittomakielisillä työntekiöillä ole. Viittomisn kieiasun oikeellisuusuta ei pysty mistään
Grid			
Subtitle			
Timeline			

Play selection Clear selection Create bookmark

5. Voit havainnoida seuraavia asioita:

- Esiintyykö näiden viittomien yhteydessä kielteisyyttä ilmaisevia pään liikkeitä?
- Esiintyykö vaikkapa pään pudistus vain kielteisyyttä ilmaisevan viittoman kohdalla vai pidemmän aikaa lauseessa?
- Millaisia huuliota näillä viittomilla on?

Tee huomioistasi muistiinpanoja joko viittomalla videolle (tietokone/tabletti/kännykkä) tai kirjoittamalla paperille tai tiedostoon, miten vain ryhmässänne sovitte.

6. Keskustelkaa lopuksi niistä havainnoista, joita teitte kieltojohtimella muodostetuista viittomista.

Ohjevideo: https://youtu.be/_SfxiumgKQ0

Tehtävä 5: Etsi korpuksesta kieltomuotoisia verbaaliviittomia

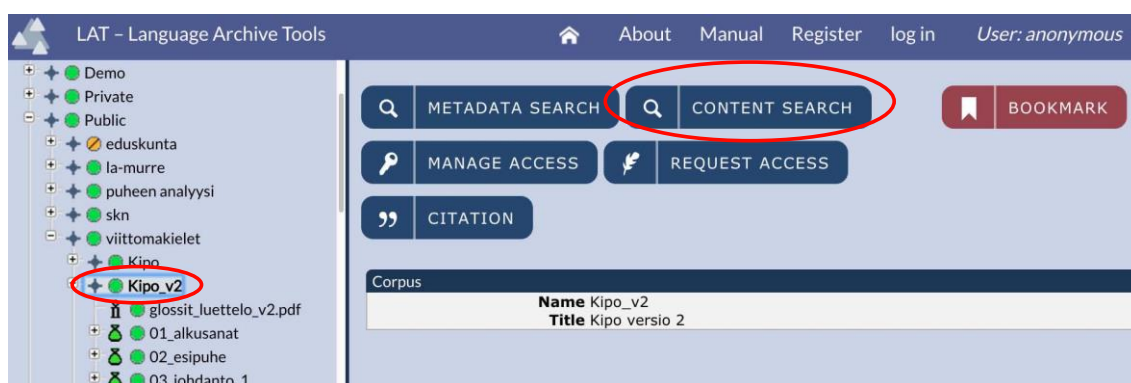

[Video](#)

Tässä tehtävässä pääset kurkistamaan korpukseen ja tekemään kielteisiin lauseisiin liittyvän haun.

Välineet: Mikä tahansa tietokone, jossa on internetselain

1. Valitse luvussa 3.3.2 esitellyistä kieltomuotoisista verbaaliviittomista kaksi sinua kiinnostavaa viittomaa.
2. Avaa itsellesi Kielipankin kautta Kipo-korpus (osoite: lat.csc.fi). Jos et muista, miten tämä tehdään, löydät ohjeet tehtävän lopussa olevalta videolta.
3. Tee korpuksesta ”haku sisällöstä” (eli englanniksi ”content search”).

Klikkaa kansiota Kipo_v2 ja sen jälkeen painiketta CONTENT SEARCH. Näin haku kohdistuu koko Kipo-korpuksen aineistoon.

Avaa Trova-hakuikkunassa Single Layer Search-välilehti ja kirjoita hakusanaksi sen kieltomuotoisen verbaaliviittoman id-glossi, jonka valitsit kohdasta 3.3.2.

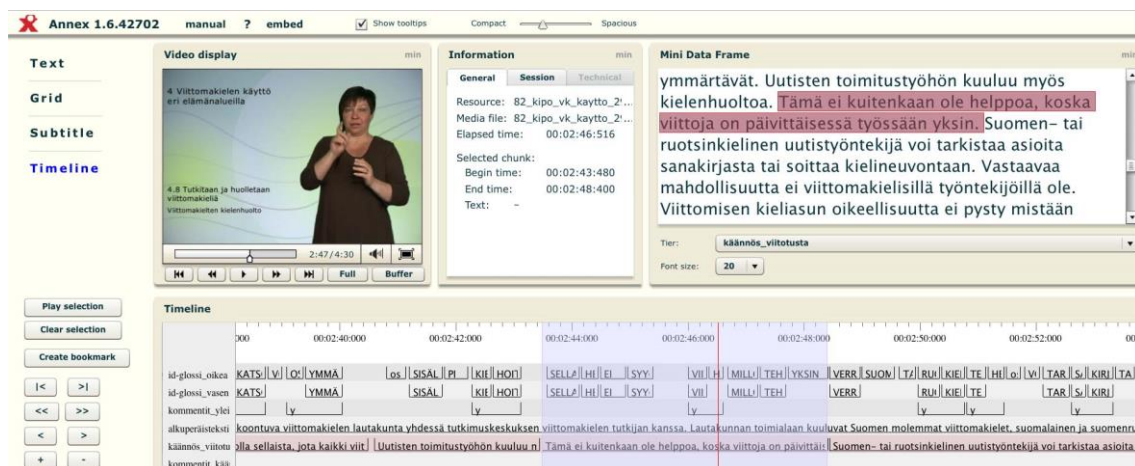

Kohdenna haku riville Tier type: id-glossi_oikea, jotta haku kohdistuu kaikkiin oikean käden tuottamiin viittomiin. Klikkaa sitten Find-painiketta.

3. Sinulle avautuu lista valitsemasi viittoman esiintymistä korpuksessa. Klikkaile niitä auki ja tarkastele niitä osana viitottua tekstiä.

4. Avaa listan esiintymiä kaksoisklikkaamalla ja tarkastele niitä.

Pääset kätevimmin katsomaan kokonaista lausumaa, kun valitset MiniDataFrame-ikkunaan näkyviin ”käännös viitotusta” -rivin. Tällöin näet yhtä viittomaa isomman kokonaisuuden, kun klikkaat ”Play selection” -painiketta.

5. Voit havainnoida seuraavia asioita:

- Esiintyykö näiden viittomien yhteydessä kielteisyyttä ilmaisevia pään liikkeitä?
- Esiintyykö vaikkapa pään pudistus vain kyseisen viittoman kohdalla vai pidemmän aikaa lauseessa?
- Millaisia huuliota näillä viittomilla on?

Tee huomioistasi muistiinpanoja joko viittomalla videolle (tietokone/tabletti/kännykkä) tai kirjoittamalla paperille tai tiedostoon, miten vain ryhmässänne sovitte.

6. Vaihtakaa lopuksi luokassa tai ryhmässä ajatuksia huomioistanne.

Ohjevideo:

https://youtu.be/_SfxiumgKQ0

Tehtävä 6: Rengasta kielteiset lauseet piirtämällä

[Video](#)

Tässä tehtävässä sinun on tarkoitus rengastaa videolta kaikki ne kohdat, joissa huomaat kielteisiä lauseita.

Välineet: Tarvitset tämän tekemiseen joko Kinemaster-sovellusta (Android-tabletti tai -kännykkä) tai iMovie-ohjelmaa (Mac OS -tietokone tai iPad). Tehtävän ideana on merkitä piirtämällä videoon kaikki ne kohdat, joissa on kielteisiä lauseita. Kinemasterilla tämä on hiukan helpompaa kuin iMovieella, mutta valitse se väline, joka sinulla on saatavilla.

Kinemasterilla:

Tämä kirjoitetun ohjeen tueksi on tehty näyttökaappaus-video, voit katsoa sen täältä:

[Video](#)

1. Mene Kielipankin LAT-sivustolle (lat.csc.fi) ja lataa itsellesi videotiedosto, jonka numeron olette sopineet opettajan kanssa. Videotiedostot ovat muotoa mp4.
2. Avaa Kinemaster-sovellus ja valitse uuden luonti painamalla vasemmasta laidasta klaffin kuvaa, jossa on +-merkki. Tämän jälkeen valitse "Empty project", josta aukeaa uusi projekti.
3. Valitse oikeasta laidasta Media Browser ja sinulle aukeaa näkymä, josta pääset valitsemaan halutun videon. Todennäköisesti lataamasi video löytyy Downloads-kansiosta. Kosketa haluamaasi videota ja se siirtyy projektiisi.
4. Katso video kertaalleen läpi kokonaan. Ruudun oikeassa laidassa on symboli, jolla käynnistetään ja pysäytetään video.
5. Jos haluat hidastaa videon nopeutta, voit tehdä sen koskettamalla ruudun alaosassa olevaa videota, jolloin se saa keltaiset reunat. Tämän jälkeen oikeaan laitaan ilmestyy otsikoita. Valitsemalla "Speed Control" avautuu uusi näkymä oikeaan laitaan. Valkoista kuvaketta alaspäin liikuttamalla videon vauhti hidastuu. Paina lopuksi yläkulman V:n muotoista symbolia.
6. Etsi nyt videosta kohta, josta kielteinen lause alkaa tai jossa on kielteinen viittoma tai pään liike.

7. Valitse oikean reunan pyöreästä valikosta "Layer" ja tämän jälkeen "Handwriting". Oikeaan laitaan avautuu valikko, josta valitaan ensin piirrosjäljen väri (punainen) ja sitten muoto (ympyrä), jota halutaan piirtää. Alhaalta voi määrittää viivan paksuuden, ohut toimii hyvin.

8. Voit nyt piirtää kuvaan ympyrän koko viittojan ympärille tai pelkästään käsien ympärille. Alhaalle ilmestyy aikajanalle teksti Handwriting, jota koskettamalla pääset muokkaamaan piirtämäsi ympyrää. Voit liikuttaa tai kiertää sitä.

9. Merkinän kestoa pääset muuttamaan, kun kosketat uudelleen Handwriting-sanaa ja se saa keltaiset reunat. Reunoista voit pidentää tai lyhentää merkinän kestoa.

10. Etsi nyt seuraava kohta, jossa on kielteinen lause ja merkitse se toistamalla kohdat 7–9.

11. Kun video on valmis, nimeä se "aloitusnäkyssä" koskettamalla koneen antamaa nimeä (esimerkiksi Untitled1). Vaihda nimi sellaiseksi, että tiedät sen olevan sinun tekemäsi (esim. 09_kipo_Nimesi)

12. Jaa videosi muille tavalla, joka koulussanne on käytössä (Dropbox, Youtube, GoogleDocs...)

13. Voitte tarkastella toisten tekemiä videoita yksitellen tai esimerkiksi ELAN-ohjelmassa, jossa voidaan samaan näkymään liittää neljäkin samaa piirroksin merkittyä videota:

- Oletteko rengastaneet samoja lauseita?
- Millaiset lauseet oli helppo löytää?
- Millaisia liikkeitä kielteisissä lauseissa käytettiin?

iMoviella:

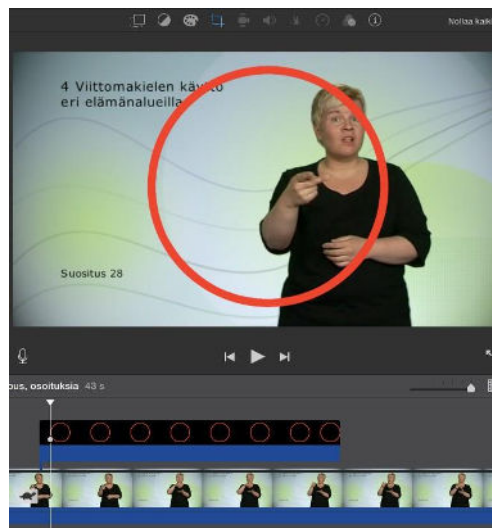
1. Avaa iMovie-ohjelma ja tuo siihen video, jonka kanssa haluat työskennellä. Tuominen onnistuu Arkisto -> Tuo mediaa... -reittiä tai painamalla ylälaidan Tuo-painiketta.

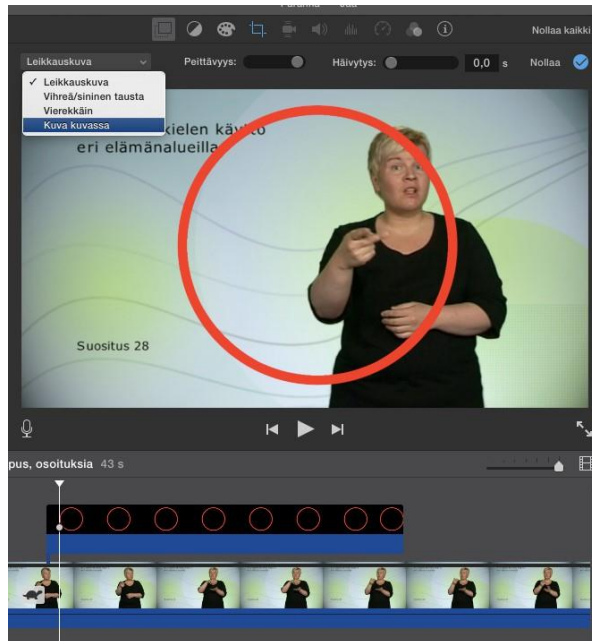
2. Lataa vielä koneellesi punainen ympyrä, jota tarvitset viittomien merkitsemiseen. Symbolin saat ladattua koneellesi täältä: [LINKKI](#). Tuo se iMovieen kohdan 1 ohjeiden mukaisesti.

3. Katso video kerran kokonaan läpi iMovien näkymässä. Videon ohjauspainikkeet ovat videoruudun alla. Etsi videoista se kohta, jossa käytetään kielteistä viittomaa tai muuta kielteisyyteen liittyvää liikettä tai asentoa. Pysäytä video havaitsemasi kohdan alkuun, ja tarvittaessa voit liikuttaa videota ruutu ruudulta nuolinäppäimiä käyttämällä.

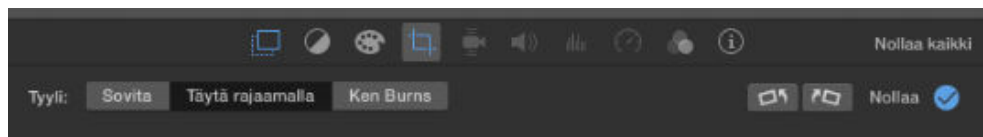
4. Klikkaa ympyrää kerran ja raahaa se iMovien videon aikalinjan yläpuolelle. Löydät aikalinjan ruudun alalaidasta. Ympyrä asettuu keskelle kuvaa, mutta sen paikkaa säädetään seuraavaksi.

5. Ympyrän lisättyäsi varmista, että se näkyy keltareunaisena aikalinjalla ja klikkaa videoruudun yläpuolelta, vasemmasta reunasta kuvaketta, jossa on kaksi neliötä päällekkäin (videopeittoasetukset). Symbolin alapuolelle ilmestyy valikko, josta valitaan kohta: Kuva kuvassa.

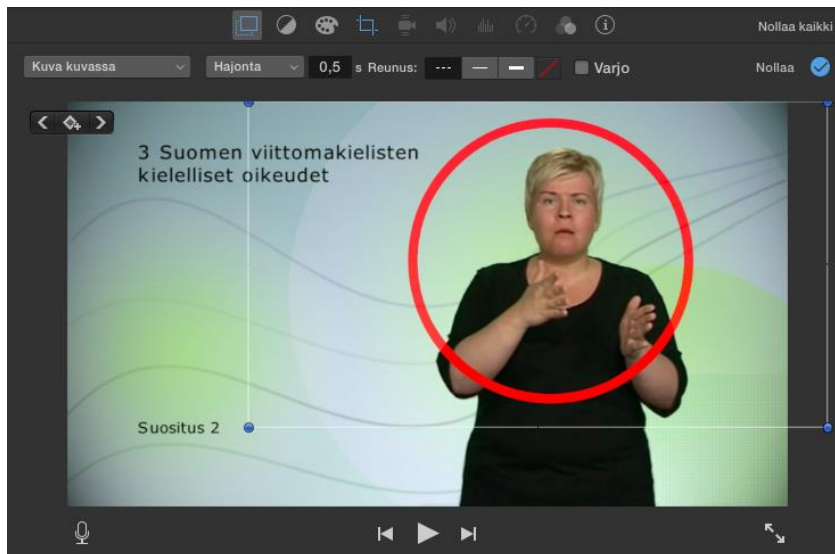

6. Valitse nyt videoruudun yläpuolelta neljäs symboli, ja sitten videoruudun yläpuolelle avautuvista kolmesta vaihtoehdosta "Täytä rajaamalla". Näin ympyrä ei kasva kuvassa, vaan pysyy samankokoisena.

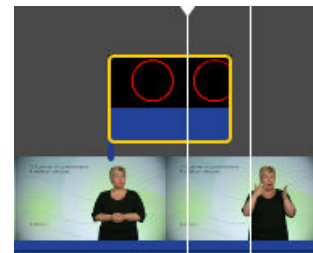

Palaa edelliseen näkymään painamalla vasemman reunan pikkukuvaketta, jossa näkyy kaksi neliötä päällekkäin.

7. Muotoile ympyrä oikeankokoiseksi. Voit kasvattaa tai pienentää sitä vetämällä kulmista. Vie ympyrä viittojan kehikseksi niin, että pään ja keskivartalon ympärille jää hieman tilaa. Suu jää suurin piirtein keskelle ympyrää.

8. Säädä ympyrän kesto oikean mittaiseksi. Kestoa muokataan ympyrän kuvakkeesta aikalinjalla. Tartu keltaisiin reunoihin ja voit pidentää tai lyhentää sen näkymistä ruudussa. Osa pään liikkeistä on todella nopeita, ja jos taas ympyröit kokonaisia lauseita, on kesto luonnollisesti pidempi.

9. Katso videota merkitsemäsi ympyrän kohdalta ja tarkista, että merkintä on haluamasi lainen.

10. Toista kohdat 4–9, kunnes kaikki kielteisyyttä ilmaisevat kohdat on merkitty.

11. iMovie tallentaa projektin automaattisesti, joten tiedostoa ei tarvitse erikseen tallentaa.

12. Kun tehtäväsi on valmis, sinun tulee tallentaa ("renderöidä") se elokuvaksi. Huomaa, että tämän jälkeen et pysty enää tekemään muutoksia.

13. Vie hiiri aikalinjalla näkyvän videoruuutujen jonon päälle ja klikkaa kerran. Näkymän ylälaitaan ilmestyy painike "Jaa" ja sinulle avautuu uusi ikkuna. Ikkunassa pääset valitsemaan videon tarkkuuden ja laadun. Voit käyttää oletusasetuksia. Klikkaa "Seuraava" ja pääset valitsemaan mihin kansioon iMovie tallentaa video. Nimeä tiedosto niin, että tiedät sen olevan sinun tekemäsi (esim. 09_kipo_Nimesi). iMovie alkaa nyt pakata videota ja tässä menee hetken aikaa. Kun video on valmis, voit katso sen käyttämälläsi videonkatseluohjelmalla.

14. Jaa video opettajalle ja ryhmällesi tavalla, joka teillä on koulussa käytössä (Dropbox, Youtube, GoogleDocs...).

Tehtävä 7: Merkitse kielteiset lauseet tekstittämällä

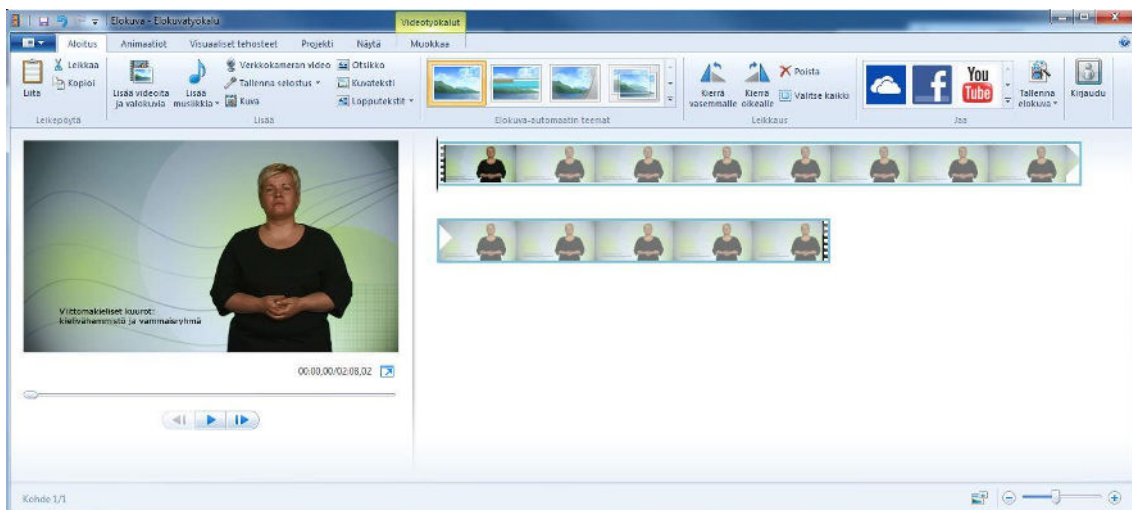
[Video](#)

Tässä tehtävässä sinun on tarkoitus merkitä tekstittämällä videoon kaikki ne kohdat, joissa huomaat kielteisiä lauseita.

Välineet: Tarvitset tämän tekemiseen tietokoneen (pc), jossa on MovieMaker-ohjelma.

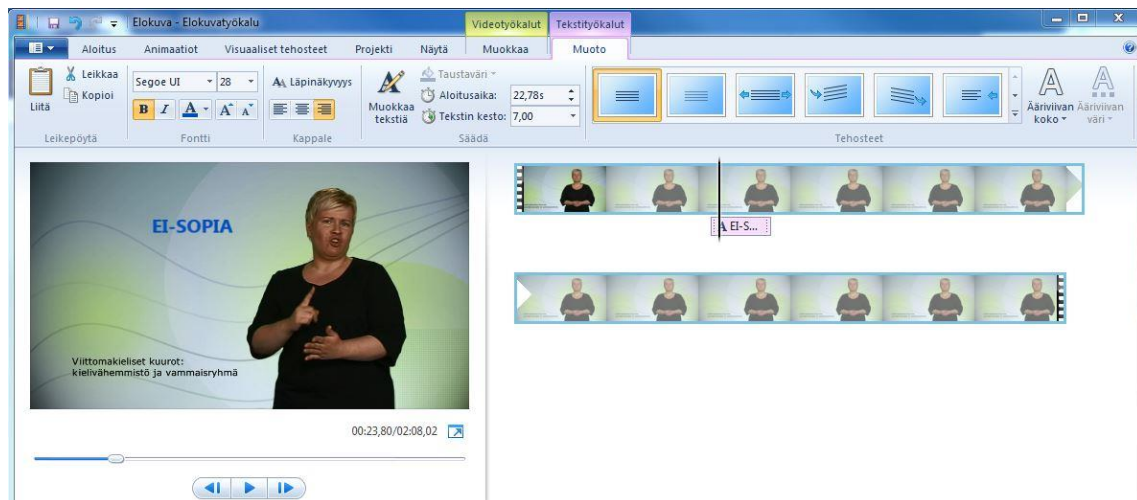
Ohjeet Moviemaker-ohjelmalle

1. Sovi opettajan kanssa, millä videotiedostolla työskentelette ja lataa tiedosto itsellesi LAT:ista. Tähän saat apua tehtävästä 1.
2. Tuo video MovieMaker-ohjelmaan klikkaamalla ”Lisää videoita ja valokuvia”

2. Katso video kerran kokonaan läpi. Videon ohjauspainikkeet ovat videoruudun alla. Etsi videoista se kohta, jossa käytetään kielteistä viittomaa tai jossa huomaat muun kielteiseen lauseeseen kuuluvan piirteen. Pysäytä video havaitsemasi kohdan alkuun.
3. Valitse Aloitus-välilehdeltä ”Kuvateksti” ja klikkaa sitä kerran. Sinulle aukeaa Tekstityökalu-näkymä, jossa pääset lisäämään tekstityksiä. Voit valita fontin, sen koon ja värin sekä siirtää ruutua kuvassa. Kiinnitä huomiota siihen, että teksti erottuu taustasta.

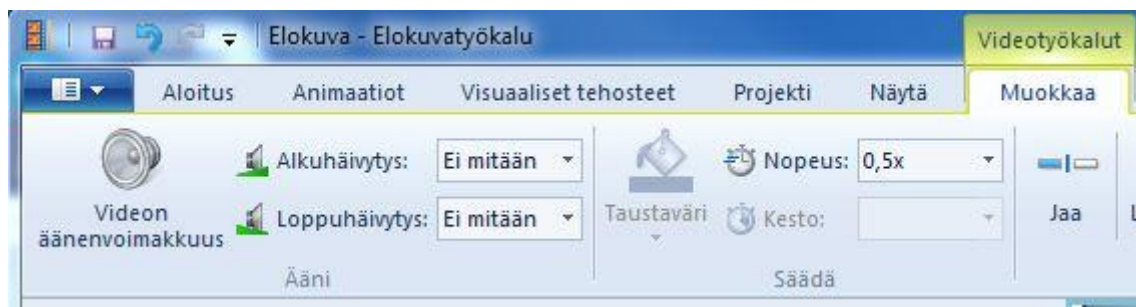
4. Etsi materiaalista videolla näkemäsi kielteisen viittoman id-glossi. Jos kyseessä on viittoma, joka ei materiaalissa esiinny, voit luoda sille oman glossin.

5. Siirrä vaaleanpunaista merkintää videojanan alapuolella niin, että se oikeassa kohdassa. Aloitusaike näkyy sekunteina videon alusta ja voit säätää tekstin näkyvyyttä ruudussa muuttamalla tekstin kesto. Tekstitysmarkintaa voi myös tarttua kiinni ja sitä voi siirtää videojanalla eri kohtaan.

5. Sijoita glossi nyt kuvassa siten, että se on melko lähellä viittojaa, pään vieressä. Näin tekstitystä on helppo seurata, mutta se ei häiritse viittomisen katselua.

7. Etsi seuraava kielteinen lause ja merkitse sen viittoma toistamalla kohdat 3–6. Voit hidastaa videota Muokkaa-välilehdeltä, kellon kuvan vierestä. Jos valitset 0,5x-nopeuden, ehdit paremmin pysäyttää videon juuri haluamaasi kohtaan.

8. Kun tehtäväsi on valmis, sinun tulee tallentaa ("renderöidä") se elokuvaksi. Huomaa, että tämän jälkeen et pysty enää tekemään muutoksia. Valitse Aloitus-välilehdeltä "Tallenna elokuvana" -kuvake. Kuvakkeen alta pääset valitsemaan millaisessa muodossa tallennus tehdään. Valitse esimerkiksi "Tietokonetoistoa varten".

9. Jaa video opettajalle ja ryhmällesi tavalla, joka teillä koulussa on käytössä (Dropbox, Youtube, GoogleDocs...).

Tehtävä 8: Kielteisestä myönteinen

[Video](#)

Tässä tehtävässä pääset muokkaamaan kielteisistä lauseista myönteisiä.

Välineet: Tietokone, jolla on mahdollisuus sekä selata korpusta että nauhoittaa viittomista.

1. Mene Kielipankin LAT-palveluun (lat.csc.fi).

2. Tee haku, jolla saat esiin kaikki viittoman El esiintymät korpuksesta. Apua haun tekemiseen voit katsoa tehtävän 5 ohjeista tai hakuun opastavasta videosta, kohdasta 02:37 eteenpäin: https://youtu.be/_SfxiumgKQ0

3. Klikkaile esiintymiä auki ja tarkastele niitä osana viitottua tekstiä. Valitse kolme esiintymää kielteisestä lauseesta.

4. Mieti nyt, miten voisit muuttaa nämä kielteiset lauseet myönteiseksi. Mitä muutoksia lauseeseen tarvitsee tehdä? Jos lause merkitsee: ”Raportti ei valmistunut ajallaan”, niin kuinka se viitottaisiin, jos merkitys olisi: ”Raportti valmistui ajallaan.” Usein muutosta tehdessä joutuu lausetta muokkaamaan useasta kohtaa. Tee lauseesta itsellesi muistiinpanoja, miten viitot sen.

5. Viito ja kuvaa videolle sekä alkuperäinen lause että sen myönteiseksi muokattu muoto. Tavoittele samaa viittomistyyliä kuin korpuksen tekstissä. Voit tehdä useamman kuvauksen, jos ensimmäinen ei onnistu. Käytä kuvaamiseen ohjelmaa, joka sinulla on saatavilla tietokoneella, tabletilla tai kännykässä. Tallenna video ja nimeä se niin, että tiedät sen olevan sinun tekemäsi (esim. Lauseita_Nimesi)

6. Jaa video opettajalle ja ryhmällesi tavalla, joka teillä koulussa on käytössä (Dropbox, Youtube, GoogleDocs...). Katsokaa toistenne videot ja antakaa toisillenne rakentavaa palautetta. Muistakaa, että harvoin on yhtä ainoaa tapaa asioiden esittämiseen.

Tehtävä 9: Etsi kielteisiä lauseita korpuksesta

[Video](#)

Tässä tehtävässä pääset etsimään kielteisiä lauseita korpusaineistosta. Tehtävä vaatii sitkeyttä, mutta ohjeita seuraamalla se onnistuu.

Välineet: tietokone, jolla on ELAN-ohjelma

1. Sovi opettajan kanssa, millä Kipo-korpuksen tiedostolla työskentelet ja lataa se itsellesi Kielipankin sivuilta. Lataamiseen saat apua tehtävän I yhteydessä olevasta ohjeesta.

2. Avaa tiedosto ELANissa ja totuttele hetki ELANin käyttämiseen. Tarvitset videon ohjauspainikkeita ja annotoinnin eli merkinnän tekemisen taitoa.

3. ELAN-ohjelman annoitointialueella on omat rivinsä oikean ja vasemman käden id-glosseille, kommenteille sekä käännökselle.

4. Tallenna tiedosto nyt opettajan kanssa sovittuun kansioon tietokoneella, ja nimeä se niin, että tiedät sen olevan sinun tekemäsi (esim. 09_kipo_Nimesi).

5. Tätä tehtävää varten sinun tulee luoda omat rivinsä myös kielteisyyden ilmaisemiselle. Se tapahtuu seuraavasti:

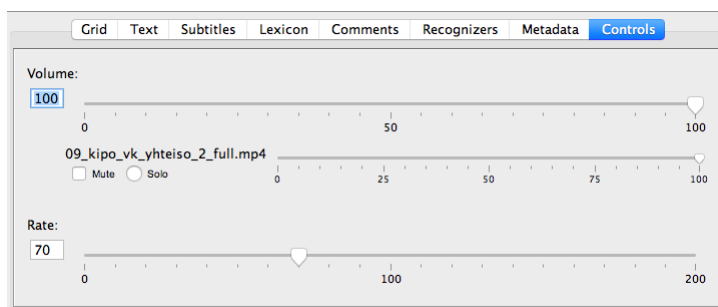
- Mene yläreunan Tier-valikkoon ja valitse "Add New Tier".
- Sinulle avautuu ikkuna, jossa pääset luomaan yhden uuden rivin kerrallaan. Kirjoita "Tier name" -kenttään rivin nimi: Kielt_viittoma
- Tarkista, että muut asetukset ovat kuvan osoittamalla tavalla:

Parent Tier	none
Linguistic Type	default-lt
Input Method	None
Content Language	None - -

- Paina lopuksi Add-painiketta. Nyt uusi rivi ilmestyi muiden joukkoon.
- Luo uudet rivit myös nimillä Kielt_pään_liike ja Kielt_muu.
- Hienoa, nyt olet valmiina tehtävään!

5. Katso videotiedosto kerran kokonaan läpi, jotta tiedät mistä aiheista siinä puhutaan.

6. Palaa alkuun ja katso videota uudelleen, nyt etsien kielteisiä lauseita. Videota kannattaa katsoa myös hidastuksella. Videon nopeutta voit säätää oikealla olevalta Controls-välilehdeltä. Vaihtamalla Rate-arvoa pienemmäksi video hidastuu.

7. Tarkkaile yhtä asiaa kerrallaan. Merkitse riville Kielt_viittoma ne kohdat, joissa kielteisyys ilmenee käsin tuotetuissa viittomissa. Pään liikkeille on oma rivinsä: Kielt_pään-liike. Muut havainnot voit tehdä Kielt_muu-riville.

8. Annotointimerkinnän tekeminen on helppoa. Ohjeet tässä:

- Kuljeta hiiri rivin päälle, johon haluat tehdä merkinnän
- Paina hiiren oikea painike pohjaan ja vedä sitä niin pitkälle kun toivot merkintäsi jatkuvan. Alue muuttuu siniseksi.
- Kaksoisklikkaa hiirellä viivan näköistä annotointimerkintää, jolloin aukeaa kirjoitusruutu. Kirjoita siihen haluamasi id-glossi, muu sana tai huomio. Vaihtoehtoisesti merkinnän voi jättää ilman tekstiä. Paina lopuksi rivinvaihtoa (enter) ja annotointi on valmis.
- Jos annotointi meni väärään kohtaan, saat sen kokonaan pois klikkaamalla hiiren oikeanpuoleisella painikkeella merkinnän päällä ja valitsemalla avautuvasta valikosta: Delete annotation.
- Vaikka annotointien tekeminen ei heti sujuisi, älä murehdi, harjoittelemisen auttaa tässäkin asiassa.

9. Tallenna nyt tiedosto ja jaa se opettajalle ja ryhmällesi tavalla, joka teillä koulussa on käytössä (Dropbox, Youtube, GoogleDocs...). Vertaillkaa lopuksi tekemiänne merkintöjä luokassa.

- Moneenko kohtaan merkitsit pään pudistelu- tai kiertoliikkeen?
- Montako kieltä ilmaisevaa viittomaa löysit?
- Oliko kielteisyyttä ilmaisevan viittoman kohdalla aina myös pään liike?
- Millaisia kielteisen lauseen merkkejä oli helpointa löytää?

Käyttöohjeita videolla ja paperilla

PERUSTASO:

ELAN:

Jos ELAN-ohjelma ei ole sinulle tuttu, voit katsoa tämän Kielipankin tekemän videon pohjustukseksi. Videossa on tekstitys suomeksi. Näet joitain perustoimintoja. Videon kesto on noin 15 minuuttia.

https://www.youtube.com/watch?v=_Ukb7Lfcvpw

Haun tekeminen Kipo-korpuksesta LAT-alustalla

Videolla tehdään kaksi erilaista hakua ja niihin annetaan yksityiskohtaiset ohjeet. Videossa ei ole puhetta tai viitottua selostusta, mutta siinä on tekstityksiä selkeyttämässä ohjeita. Video on tehty ohjeeksi Kielisilta-lehden artikkeliin, mutta se sopii yhtä hyvin kenelle vaan avuksi.

https://youtu.be/_SfxiumgKQ0

TIEDONJANOISILLE:

ELANin käyttöohje viittomakielisiin aineistoihin

Englanninkielinen ELANin käyttöohje, joka tehty nimenomaan viittomakielen aineistoja silmällä pitäen. Paljon kuvia ja selkeät ohjeet. Tekijä Julie A. Hochgesang, joka työskentelee Yhdysvalloissa Gallaudetin yliopistossa (<http://www.juliehochgesang.com>)

<https://www.dropbox.com/s/8jkex6lg7be8kl6/ELANguide.pdf?dl=0>

Lisäohjeita annotointitiedostojen selaamiseen Annexissa

Kielipankin ohjeessa on ohjeita annotointien selaamiseen ja erilaiseen käyttöön.

<https://www.kielipankki.fi/tuki/annex/>

Lisäohjeita edistyneempien hakujen tekemiseen Annex ja Trova

Trova-työkalulla voi tehdä tekstihakuja LAT-alustalle tallennetuista tiedostoista. Hakuosumaa klikkaamalla avautuu alkuperäisen annotaatiotiedoston vastaava kohta uuteen Annex-ikkunaan.

<https://www.kielipankki.fi/tuki/trova/>